

Independent Evaluation Commission for assessing the integrity of candidates
for the position of member in the self-administration bodies of judges and prosecutors

Comisia independentă de evaluare a integrității candidaților la funcția
de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor

*Decizia nr. 5 din 21 decembrie 2023 cu privire la evaluarea reluată a Angelei BOSTAN,
candidată la funcția de membru în Consiliul Superior al Magistraturii*

Comisia independentă de evaluare a integrității candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor („Comisia”) a deliberat în privat la 23 noiembrie 2023 și 21 decembrie 2023. Membrii participanți au fost:

1. Herman von HEBEL
2. Victoria HENLEY
3. Tatiana RĂDUCANU
4. Nona TSOTSORIA

Nadejda HRIPTIEVSCHI a fost recuzată în acest caz și nu a participat.

Comisia emite următoarea decizie, care a fost adoptată în acea dată:

I. Procedura

Angela BOSTAN, actualmente judecătoare la Curtea de Apel Chișinău („candidata”), s-a aflat pe lista candidaților remisă de Consiliul Superior al Magistraturii în adresa Comisiei la 6 aprilie 2022, în vederea evaluării pentru funcția de membru în Consiliul Superior al Magistraturii.

Candidata a fost numită în funcția de judecător la 4 octombrie 2006 pentru a activa la Judecătoria Cahul. Candidata a fost numită în funcția de judecător până la atingerea plafonului de vârstă la 25 octombrie 2011. La 22 februarie 2013, candidata a fost numită în funcția de vice-președinte a Judecătoriei Hîncești. La 4 februarie 2015, candidata a fost numită în funcția de judecător la Curtea de Apel Chișinău.

Candidata a fost evaluată inițial de către Comisie (în continuare „evaluarea inițială”) începând cu data de 8 iulie 2022. Candidata a depus voluntar chestionarul privind integritatea etică la data de 5 iulie 2022. La data de 15 iulie 2022, candidata a depus Declarația de avere și interese personale pentru ultimii cinci ani (în continuare „declarația pentru cinci ani”), conform art. 9 alin. (2) din Legea nr. 26/2022 privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor (în continuare „Legea nr. 26/2022”), care include lista persoanelor apropiate din sistemul judecătoresc, al procuraturii și în serviciul public, așa cum prevede același articol. În timpul evaluării inițiale, Comisia a colectat informații din multiple surse¹.

¹Sursele din care s-au obținut informații cu privire la candidații evaluați au inclus, în general, Autoritatea Națională de Integritate, Serviciul Fiscal de Stat, Inspectoratul General al Poliției de Frontieră, instituții financiare, instituții publice, surse deschise precum rețelele de socializare și reportajele jurnalistice de investigație și rapoartele membrilor societății civile. Nu toate sursele au furnizat informații referitoare la fiecare candidată și nu toate informațiile furnizate de surse cu privire la candidată au fost pertinente pentru evaluarea Comisiei. A fost verificată veridicitatea și relevanța tuturor informațiilor primite.

Candidata a răspuns, de asemenea, la întrebările scrise și solicitările de informații ale Comisiei². Candidata nu a solicitat accesul la materialele evaluării conform art. 12 alin. (4) lit. c) din Legea nr. 26/2022 și, prin urmare, nu a primit materialele. La data de 28 octombrie 2022, candidata a participat la audiere în ședință publică în fața Comisiei. Comisia a emis decizia de nepromovare a candidatei la data de 9 decembrie 2022. Opinia separată a unuia dintre membrii Comisiei a fost emisă la data de 12 decembrie 2022.

La 9 ianuarie 2023, candidata a contestat decizia Comisiei la Curtea Supremă de Justiție (în continuare „CSJ”) conform art. 14 alin. (1) și (2) din Legea nr. 26/2022. La data de 1 august 2023, completul de judecată special, instituit în cadrul CSJ, pentru examinarea contestațiilor declarate împotriva deciziilor Comisiei (în continuare „completul de judecată special al CSJ”) a emis decizia de admitere a contestației depuse de candidată, anulând decizia Comisiei și dispunând reevaluarea candidatei.

Comisia a inițiat reluarea procedurii de evaluare a candidatei la data de 8 septembrie 2023. Candidata a răspuns la cinci de întrebări scrise din partea Comisiei, inclusiv 16 subîntrebări și 11 solicitări de documente suplimentare. Comisia a colectat informații suplimentare din diverse surse, conform necesităților, pentru a aborda problemele examinate în cadrul evaluării reluate.

Candidata a primit o notificare cu privire la faptele și dubiile serioase, din partea Comisiei, la data de 1 noiembrie 2023. La solicitarea avocatului candidatei, la data de 13 noiembrie 2023, acestuia i s-a acordat acces la materialele evaluării reluate, conform art. 12 alin. (4) lit. c) din Legea nr. 26/2022. Candidata a răspuns la notificarea cu privire la faptele și dubiile serioase la data de 8 noiembrie 2023. La data de 21 noiembrie 2023, candidatei i-a fost furnizată o Anexă la notificarea cu privire la fapte și dubiile serioase. Candidata a solicitat desfășurarea audierii în ședință publică. La data de 23 noiembrie 2023, candidata a participat la audiere în fața Comisiei. După audieri, candidata a furnizat, din proprie inițiativă, documente și explicații suplimentare.

II. Cadrul normativ privind evaluarea și evaluarea reluată

Legea nr. 180/2023 pentru interpretarea unor prevederi ale Legii nr. 26/2022 privind unele măsuri aferente selectării candidaților pentru funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor și a Legii nr. 65/2023 privind evaluarea externă a judecătorilor și a candidaților pentru funcția de judecător la Curtea Supremă de Justiție din 7 iulie 2023 (în continuare „Legea nr. 180/2023”), prevede că în sensul art. 3 alin. (2) și art. 4 alin. (2) din Legea nr. 26/2022, Comisia de evaluare nu este o autoritate publică în sensul Codului administrativ. Completul de judecată special al CSJ a conchis că Legea nr. 180/2023 a consolidat înțelegerea faptului că Comisia de evaluare este o autoritate publică specifică în felul său, adică nu este o persoană juridică de drept public. Completul de judecată special al CSJ a mai reținut că, în conformitate cu art. 72 alin. (6) din Legea nr. 100/2017 cu privire la actele normative, actul normativ de interpretare nu are efecte retroactive, cu excepția cazurilor când prin interpretarea normelor de sancționare se creează o situație mai favorabilă.

² Comisia a trimis candidatei patru runde de 29 de întrebări, inclusiv 67 de subîntrebări și 28 de solicitări de documente suplimentare.

Completul de judecată special al CSJ a dispus reluarea evaluării, care a avut loc după intrarea în vigoare a Legii nr. 180/2023; astfel, Legea nr. 180/2023 se aplică în cadrul evaluării reluate.

Ghidată de scopul de a apăra principiile fundamentale ale statului de drept (art. 1 alin. (3) din Constituție), suveranitatea și puterea de stat (art. 2 din Constituție), deciziile Comisiei sunt adoptate în conformitate cu legea, urmăresc scopurile legitime enumerate în Legea nr. 26/2022 și rezultatul este necesar pentru ca o societate democratică să atingă scopul sau scopurile respective³. Evaluarea de către Comisie a integrității candidaților constă în verificarea integrității lor etice și financiare (art. 8 alin. (1) din Legea nr. 26/2022) în vederea sporirii integrității viitorilor membri ai Consiliului Superior al Magistraturii, Consiliului Superior al Procurorilor și ai organelor specializate ale acestora, precum și în vederea sporirii încrederii societății în activitatea organelor de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor, dar și în general, în sistemul justiției (preambulul Legii nr. 26/2022). Sporirea încrederii societății în sistemul de justiție și buna funcționare a acestor instituții sunt subiecte de mare interes public⁴. Comisia de la Veneția și Directoratul General Drepturile Omului și Statul de Drept (DGI) al Consiliului Europei (în continuare „Comisia de la Veneția și DGI”) au reținut că evaluarea integrității nu se aplică judecătorilor sau procurorilor în ceea ce privește rolurile lor de judecători sau procurori și, prin urmare, nu afectează independența acestor roluri. Cu toate acestea, este o parte crucială a structurii de guvernare a sistemului de justiție din Republica Moldova că judecătorii și procurorii să servească periodic în organele de autoadministrare și au subliniat că acestea sunt mai mult decât funcții administrative; sunt roluri cruciale în asigurarea bunei guvernări a acestor organe din sistemul justiției. Prin urmare, Comisia de la Veneția și DGI au mai observat că integritatea personală a membrilor care alcătuiesc Consiliile Superioare (ale judecătorilor și procurorilor) este un element esențial al naturii acestor organe; asigură încrederea cetățenilor în instituțiile de justiție - încrederea în magistrați și în integritatea lor. Într-o societate care respectă valorile fundamentale ale democrației, încrederea cetățenilor în acțiunea Consiliilor Superioare depinde foarte mult, sau esențial, de integritatea personală, competența și credibilitatea membrilor lor.⁵ Opinia Comisiei de la Veneția nr. 1069/2022 a notat în mod special că crearea unor organe ad-hoc pentru evaluarea integrității judecătorilor și procurorilor se bazează pe presupunerea că sistemul de justiție are deficiențe extrem de grave și că există îndoieli sistematice cu privire la integritatea magistraților.⁶

Cu referire la justificarea procedurilor de evaluare externă („vetting”), atât în contextul albanez, cât și în cel ucrainean, Comisia de la Veneția a comentat în repetate rânduri că măsurile extraordinare de evaluare a judecătorilor și procurorilor nu au fost „doar justificate”, ci au fost „necesare pentru ca Albania să se protejeze de flagelul corupției, care, dacă nu este abordată, ar putea distruge complet sistemul său judiciar”.⁷ În aceste contexte, Comisia de la Veneția a luat în considerare problemele majore existente, în ceea ce privește corupția și incompetența în sistemul judiciar, influența politică

³ *Mutatis mutandis, Xhoxhaj contra Albaniei*, nr. 15227/19, paragraful 378, 31 mai 2021; *Nikëhasani contra Albaniei*, nr. 58997/18, paragraful 93, 13 decembrie 2022.

⁴ *Baka contra Ungariei* [GC], nr. 20261/12, paragraful 171, 23 iunie 2016; *Morice contra Franței* [GC], nr. 29369/10, paragraful 125, CtEDO 2015.

⁵ Opinie comună nr. 1069/2021 a Comisiei de la Veneția și a Directoratului General Drepturile Omului și Statul de Drept (DGI) al Consiliului Europei cu privire la unele măsuri legate de selecția candidaților pentru funcțiile administrative în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor și modificarea unor acte normative, 13 decembrie 2021 (în continuare „Opinia Comisiei de la Veneția nr. 1069/2021 cu privire la proiectul de lege nr. 26/2022”), paragrafele 15 și 11.

⁶ Opinia Comisiei de la Veneția nr. 1069/2021 cu privire la proiectul de lege nr. 26/2022”), paragrafele 11 și 12.

⁷ Opinia Finală a Comisiei de la Veneția nr. 824/2015 cu privire la proiectul revizuit de amendamente constituționale privind sistemul judiciar al Albaniei, 15 ianuarie 2016, paragraful 52.

asupra procesului de numire a judecătorilor în perioada anterioară, și lipsa, aproape completă, de încredere publică în onestitatea sau competența sistemului judiciar⁸. Într-o opinie din 2019 privind un proiect de lege, din Republica Moldova, care includea evaluarea externă a judecătorilor CSJ, Comisia de la Veneția și DGI au luat în considerare evaluarea făcută de autorități, în special, două rezoluții ale Parlamentului European⁹ în care s-a concluzionat că „în ultimii ani, sistemul de justiție a demonstrat o lipsă fără precedent de independență și supunere la interese oligarhice” și că „instituții naționale și internaționale au declarat Republica Moldova un stat capturat”.¹⁰ Comisia de la Veneția și DGI au remarcat, de asemenea, că în cele din urmă este de competența autorităților moldovenești să decidă dacă situația predominantă din sistemul justiției al Republicii Moldova creează o bază suficientă pentru evaluarea extraordinară a integrității tuturor judecătorilor și procurorilor, precum și a membrilor Consiliului Superior al Magistraturii și Consiliului Superior al Procurorilor.¹¹ După cum a statuat în multiple rânduri Curtea Europeană a Drepturilor Omului (în continuare „CtEDO”), autoritățile naționale, în principiu, sunt mai bine plasate decât o instanță internațională pentru a evalua necesitățile și circumstanțele locale.¹² Este relevant să menționăm că într-o opinie recentă a Comisiei de la Veneția referitoare la Georgia, Comisia de la Veneția a ajuns la concluzii similare cu privire la necesitatea unui proces național consultativ incluziv pentru abordarea posibilelor măsuri de reformă, inclusiv evaluarea integrității membrilor Consiliului Superior al Judecătorilor din acea țară, având în vedere acuzațiile persistente de lipsă de integritate în cadrul Consiliului Superior. Opinia a subliniat în mod expres opțiunea temporară de a utiliza consilii consultative mixte naționale/internaționale pentru a pune în aplicare această procedură.¹³

Conform art. 8 alin. (2) din Legea nr. 26/2022, se consideră că un candidat corespunde criteriului de integritate etică dacă:

- a) nu a încălcat grav regulile de etică și conduită profesională a judecătorilor, a procurorilor sau, după caz, a altor profesii, precum și nu a admis, în activitatea sa, acțiuni sau inacțiuni reprobabile, care ar fi inexplicabile din punctul de vedere al unui profesionist în domeniul dreptului și al unui observator imparțial;
- b) în privința acestuia nu există suspiciuni rezonabile privind comiterea actelor de corupție, actelor conexe actelor de corupție sau faptelor coruptibile în sensul Legii integrității nr. 82/2017;
- c) nu a încălcat regimul juridic al declarării averii și intereselor personale, al conflictelor de interese, al incompatibilităților, al restricțiilor și/sau al limitărilor.

⁸ Opinia comună nr. 801/2015 a Comisiei de la Veneția și a Directoratului Drepturile Omului (DHR) a Directoratului General Drepturile Omului și Statul de Drept (DGI) cu privire la Legea privind Sistemul Judiciar și Statutul Judecătorilor și amendamentele la Legea privind Consiliul Superior al Justiției din Ucraina, 23 martie 2015, paragrafele 72-74.

⁹ Rezoluția din 5 iulie 2018 privind criza politică din Moldova ca urmare a invalidării alegerilor locale din Chișinău (2018/2783(RSP)) și Rezoluția din 14 noiembrie 2018 privind punerea în aplicare a Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană în Republica Moldova (2017/2281(INI)).

¹⁰ Opinia comună interimară nr. 966/2019 a Comisiei de la Veneția și a Directoratului Drepturile Omului (DHR) din cadrul Directoratului General Drepturile Omului și Statul de Drept (DGI) a Consiliului Europei cu privire la proiectul de lege privind reforma CSJ și a Procuraturii, din 14 octombrie 2019, paragraful 46.

¹¹ Opinia Comisiei de la Veneția nr. 1069/2021 cu privire la proiectul de lege nr. 26/2022, paragraful 42.

¹² A se consulta, printre altele, *M.A. contra Danemarcei* [GC], nr. 6697/18, paragraful 147, 9 iulie 2021; *THÖRN contra Suediei*, 24547/18, paragraful 48, 1 septembrie 2022; a se consulta și Protocolul nr. 15, care a intrat în vigoare la 1 august 2021.

¹³ Opinia de monitorizare („follow up”) a Comisiei de la Veneția nr. CDL-AD(2023)033 referitoare la Opiniile Anterioare privind Legea Organică cu privire la Instanțele de drept comun, Georgia, 9 octombrie 2023, paragrafele 10, 11, 24.

O serie de versiuni ale codurilor de etică au fost aplicabile judecătorilor în perioada de timp cuprinsă de evaluare. Codurile au fost: *Codul de etică profesională al judecătorului*, adoptat la Conferința judecătorilor din 4 februarie 2000, *Codul de etică al judecătorilor*, aprobat prin Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii nr. 366/15 la 29 noiembrie 2007, *Codul de etică și conduită profesională al judecătorului*, aprobat prin Hotărârea nr. 8 a Adunării Generale a Judecătorilor din 11 septembrie 2015, modificat prin Hotărârea nr. 12 a Adunării Generale a Judecătorilor din 11 martie 2016, precum și *Comentariul la Codul de etică și conduită profesională al judecătorului*, aprobat prin Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii nr. 230/12 din 8 mai 2018. Din 2018, *Ghidul Integrității Judecătorilor*, aprobat prin Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii nr. 318/16 din 3 iulie 2018 este o altă sursă relevantă în scopul evaluării aspectelor de integritate judiciară.

De asemenea, Principiile de la Bangalore privind conduita judiciară, adoptate de Grupul Judiciar pentru Întărirea Integrității Justiției ca Proiect al Codului de Conduită Judiciară de la Bangalore 2001 și astfel cum au fost revizuite la Masa Rotundă a Președinților Curților Supreme din 25 - 26 noiembrie 2002 și aprobate de Consiliul Economic și Social al Națiunilor Unite, rezoluția 2006/23 („Principiile de la Bangalore privind conduita judiciară”) oferă îndrumări relevante.

Avizul nr. 3 al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE) în atenția Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei privind principiile și regulile care reglementează conduita profesională a judecătorilor, în special etica, comportamentul incompatibil și imparțialitatea, adoptat la 19 noiembrie 2002 („CCJE (2002) Aviz nr. 3”) oferă îndrumări suplimentare.

Conform art. 8 alin. (4) din Legea nr. 26/2022, se consideră că un candidat corespunde criteriului de *integritate financiară* dacă:

- a) averea candidatului a fost declarată în modul stabilit de legislație;
- b) Comisia constată că averea dobândită de către candidat în ultimii 15 ani corespunde veniturilor declarate.

Art. 2 alin. (2) din Legea nr. 26/2022 prevede că evaluarea candidaților include o verificare a averii persoanelor apropiate ale candidaților, astfel cum sunt definite în Legea nr. 133/2016 privind declararea averii și a intereselor personale, precum și a persoanelor prevăzute la art. 33 alin. (4) și (5) din Legea nr. 132/2016 cu privire la Autoritatea Națională de Integritate.

Conform art. 8 alin. (5) din Legea nr. 26/2022, pentru evaluarea integrității financiare a candidatului, Comisia verifică:

- a) respectarea de către candidat a regimului fiscal în partea ce ține de achitarea impozitelor la folosirea mijloacelor și veniturilor rezultate din proprietatea deținută, precum și a veniturilor impozabile, și în partea ce ține de achitarea drepturilor de import și drepturilor de export;
- b) respectarea de către candidat a regimului juridic al declarării averii și intereselor personale;
- c) modul de dobândire a bunurilor aflate în proprietatea sau posesia candidatului ori a persoanelor specificate la art. 2 alin. (2), precum și cheltuielile legate de întreținerea acestor bunuri;
- d) sursele de venit ale candidatului și, după caz, ale persoanelor specificate la art. 2 alin. (2);
- e) dacă există sau nu contracte de împrumut, credit, leasing, asigurare sau alte contracte care pot asigura beneficii de ordin financiar, în care candidatul, persoana specificată la art. 2 alin. (2) sau persoana juridică în care aceștia au calitatea de beneficiari efectivi este parte contractantă;

- f) dacă există sau nu donații în care candidatul sau persoana specificată la art. 2 alin. (2) are statut de donatar sau de donator;
- g) alte aspecte relevante pentru clarificarea originii averii candidatului și pentru justificarea acesteia.

În aprecierea criteriilor aferente integrității etice și integrității financiare și în luarea deciziilor cu privire la acestea, Comisia nu depinde de constatările altor organe cu competențe în domeniul respectiv (art. 8 alin. (6) din Legea nr. 26/2022). Comisia apreciază materialele acumulate cu privire la candidați după intima sa convingere, formată în urma cercetării multiaspectuale, complete și obiective a informației. Niciunul dintre materialele prezentate nu are o forță probantă prestabilită fără aprecierea lui de către Comisie (art. 10 alin. (9) din Legea nr. 26/2022).

Conform art. 4 alin. (1) din Legea nr. 26/2022, Comisia de evaluare are independență funcțională și autonomie decizională față de orice persoane fizice sau juridice, indiferent de forma juridică de organizare a acestora, inclusiv, față de fracțiunile politice și partenerii de dezvoltare care au participat la desemnarea membrilor acesteia.

Se consideră că un candidat nu întrunește criteriile de integritate dacă s-a constatat existența unor dubii serioase privind conformitatea candidatului cu cerințele prevăzute la art. 8, care nu au fost înlăturate de către persoana evaluată (art. 13 alin. (5) din Legea nr. 26/2022). În acest sens, trebuie făcută o distincție între „*evaluarea externă a membrilor în funcție*” („*vetting of serving members*”) și „*evaluarea externă a candidaților pentru funcția de membru în aceste organe*” („*pre-vetting of candidates*”). Verificările de integritate ce vizează candidații la funcția de membru în Consiliul Superior al Magistraturii, Consiliul Superior al Procurorilor și în organele lor specializate (conform Legii nr. 26/2022) reprezintă un proces de filtrare și nu un proces judiciar de evaluare externă („*judicial vetting process*”). Ca atare, acestea pot fi considerate, dacă sunt implementate corect, ca un echilibru între beneficiile acestei măsuri cu privire la contribuția adusă la sporirea încrederii în justiție, și posibilele efecte negative.¹⁴ Această distincție importantă între procesele de evaluare externă a subiecților în funcție și evaluarea externă a candidaților a fost evidențiată și într-un alt raport recent al Comisiei de la Veneția privind procesul de evaluare externă în Kosovo, care a menționat că „Într-un sistem de verificări prelabile de integritate, decizia de a nu recruta un candidat poate fi justificată în caz de simpla îndoială, pe baza unei evaluări a riscurilor. Cu toate acestea, decizia de a evalua negativ un deținător actual al postului ar trebui să fie legată de un indiciu de încălcare a legii, de exemplu avere inexplicabilă, chiar dacă nu poate fi dovedit dincolo de orice îndoială că această avere provine din surse ilegale”. Totodată, „În alte investigații, cum ar fi verificarea mai largă a integrității, sarcina probei se va realiza pe baza echilibrului probabilităților”.¹⁵ În cazul Legii nr. 26/2022, art. 13 alin. (6) precizează în mod clar că rezultatele evaluării efectuate de Comisie, așa cum sunt stabilite în decizia de evaluare, constituie temei juridic pentru neadmiterea candidatului la alegeri sau concurs. Legea nu prevede alte consecințe juridice ce derivă din decizia de evaluare; decizia negativă a Comisiei de

¹⁴ Opinia Comisiei de la Veneția nr. 1069/2021 privind proiectul de lege nr. 26/2022, paragrafele 14 și 43.

¹⁵ Comisia de la Veneția, CDL-AD (2022)011-e, Kosovo - Opinia cu privire la Documentul de Concept privind Vetting-ul Judecătorilor și Procurorilor și proiectul de amendamente la Constituție, adoptată de Comisia de la Veneția la cea de-a 131-a sesiune plenară (Veneția, 17-18 iunie 2022), paragrafele 10 și 9.

Evaluare nu afectează în niciun fel cariera judecătorului sau procurorului, ci constituie un impediment pentru a candida la funcția de membru al Consiliului.¹⁶

Conform jurisprudenței consacrate a CtEDO, nu există dreptul la un rezultat favorabil¹⁷ și, în principiu, nu există dreptul, în temeiul Convenției, de a deține o funcție publică legată de administrarea justiției.¹⁸ În principiu, statele au un interes legitim în reglementarea funcțiilor în serviciul public.¹⁹ Prin adoptarea Legii nr. 26/2022, Parlamentul Republicii Moldova a impus candidaților pentru funcția de membru în Consiliul Superior al Magistraturii și Consiliul Superior al Procurorilor, să fie supuși evaluării extraordinare efectuată de către Comisie, ca parte a procesului de alegere/numire.

În contextul procesului de evaluare externă („vetting”), inversarea sarcinii probei către candidat, odată ce organul de evaluare a identificat probleme de integritate, a fost considerată admisibilă de către CtEDO, chiar și în cazul verificării integrității judecătorilor în exercițiu care își pot pierde funcțiile sau pot fi sancționați, în alt mod, în rezultatul evaluării. În cauza *Xhoxhaj contra Albaniei*,²⁰ CtEDO a statuat că „nu este per se arbitrar, în sensul aspectului „civil” al articolului 6 § 1 din Convenție, ca sarcina probei să revină reclamantului în procedura de verificare a integrității după ce CIC [Comisia Independentă de Calificare] a pus la dispoziție constatările preliminare, rezultate în urma încheierii anchetei și a dat acces la probele din dosarul cauzei”. Interpretarea dubiilor în detrimentul persoanei care nu a furnizat informațiile solicitate a constituit un standard în legislația Republicii Moldova cu privire la integritate.²¹ Art. 13 alin. (5) din Legea nr. 26/2022 prevede în mod expres că Comisia trebuie să respecte această abordare, din moment ce legea stabilește că „un candidat nu întrunește criteriile de integritate dacă s-a constatat existența unor dubii serioase privind conformitatea candidatului cu cerințele prevăzute la art. 8, care nu au fost înlăturate de către persoana evaluată”.

Opinia Comisiei de la Veneția nr. 1069/2022 a remarcat că „într-un regim de funcționare normală, integritatea magistraților care urmează să fie aleși de colegii lor ar trebui, prin natura sa, să rezulte din calitățile, condițiile personale, integritatea și competența profesională care au permis numirea lor ca judecători sau procurori. Odată ce statutul de magistrat a fost dobândit, calitățile de integritate și competență trebuie să fie prezumate până la proba contrarie, care poate rezulta doar din evaluarea disciplinară sau a performanței funcționale prin proceduri legale adecvate” (subliniere adăugată). Strategia privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022 - 2025, aprobată prin Legea nr. 211/2021, a recunoscut percepția publică cu privire la lipsa de integritate a actorilor din sectorul justiției (Obiectivul 1.1) și a afirmat că asigurarea integrității actorilor în sectorul justiției a fost declarată obiectiv național în diverse angajamente internaționale și acte naționale

¹⁶ Secțiunea 115 a Hotărârii Curții Constituționale privind Excepțiile de neconstituționalitate ale unor prevederi din Legea nr. 26/2022 privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor, Hotărârea nr. 42/2023, 6 aprilie 2023; a se consulta, de asemenea, Opinia Comisiei de la Veneția nr. 1069/2021 privind proiectul de Lege nr. 26/2022, paragrafele 15 și 39.

¹⁷ A se vedea, *Kudla contra Poloniei* [GC], nr. 30210/96, paragraful 157, CtEDO 2000-XI, *Hilal contra Regatului Unit*, nr. 45276/99, paragraful 78, CtEDO 2001-II, *Andronicou și Constantinou contra Ciprului*, 9 octombrie 1997, paragraful 201, *Rapoarte privind hotărârile și deciziile din 1997 VI*.

¹⁸ A se vedea *Grzeđa contra Poloniei* [GC], nr. 43572/18, paragraful 270, 15 martie 2022; *Denisov contra Ucrainei* [GC], nr. 76639/11, paragraful 46, 25 septembrie 2018 și *Dzhidzheva-Trendafilova contra Bulgariei* (dec.), nr. 12628/09, paragraful 38, 9 octombrie 2012.

¹⁹ A se vedea, *Naidin contra României*, nr. 38162/07, §49, 21 octombrie 2014, și *Sidabras și Džiautas contra Lituaniei*, nr. 55480/00 și 59330/00, paragraful 52, CtEDO 2004 VIII.

²⁰ *Xhoxhaj contra Albaniei*, nr. 15227/19, paragraful 352, 31 mai 2021.

²¹ A se vedea, de exemplu, art. 33 alin. (9) și (10) din Legea nr. 132/2016 cu privire la Autoritatea Națională de Integritate.

(Obiectivul 1.2). Strategia a mai precizat că, „în actualele condiții ale Republicii Moldova, pentru realizarea acestui deziderat, se impune asigurarea unei verificări efective a judecătorilor și procurorilor sub aspectul integrității, intereselor lor, dar și al profesionalismului, care va fi realizată printr-un mecanism de evaluare extraordinară (externă), similar practicilor altor state din Europa care au demarat acest exercițiu urmare agreării mecanismului de către forumurile internaționale competente (același Obiectiv 1.2)”.

În acest context, de exemplu, nu se poate concluziona că un candidat corespunde criteriilor de integritate, în virtutea faptului că acestui candidat nu i s-a aplicat vreodată o sancțiune disciplinară sau din considerentul că în privința lui nu s-a emis vreo decizie de către Autoritatea Națională de Integritate cu referire la averea sau declarațiile sale de avere anuale. Aplicarea sancțiunilor disciplinare în sistemul justiției a fost ineficientă în Republica Moldova. Grupul de State împotriva Corupției (GRECO) a remarcat „opinia respondenților că CSM nu a reacționat la semnalarea neregulilor admise de judecători, într-un mod suficient de determinat. Numeroase cazuri se raportează în mass-media, în privința cărora CSM, nu ar fi luat măsuri. Se presupune că deciziile nu sunt bine explicate, sancțiunile disponibile nu sunt aplicate pe deplin și GET [Echipei de Evaluare GRECO] i-au fost oferite exemple de judecători cărora li s-a permis să demisioneze din inițiativă proprie, în loc să fie concediați, pentru a avea dreptul la indemnizații și beneficii sociale. Acest lucru transmite mesaje nefaste că neregulile și lipsa de diligență sunt tolerate fără măsuri eficace de descurajare”.²² Un raport comun al patru ONG-uri din Republica Moldova reflectă aceste constatări și documentează cazuri în care atragerea la răspundere disciplinară a judecătorilor a eșuat.²³ Până în martie 2023 - șapte ani mai târziu - GRECO a constatat că unele dintre recomandările sale privind răspunderea disciplinară a judecătorilor sunt încă doar ”parțial implementate”.²⁴ Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE) a concluzionat, de asemenea, că ”unele temeuri pentru răspunderea disciplinară s-au dovedit a fi vagi [...]. Aplicarea generală a procedurilor disciplinare și de eliberare din funcție nu este percepută imparțial de către părțile neguvernamentale interesate și lipsește aplicarea de rutină a unor sancțiuni proporționale și disuasive”.²⁵ În ceea ce privește „investigațiile penale în care sunt vizați judecători”, Comisia Internațională a Juriștilor a observat în 2019 că „au fost întreprinse unele investigații penale în privința judecătorilor, inclusiv pentru corupție, începând cu 2013, dar încă cu puține rezultate finale”.²⁶ Preocupările cu privire la lipsa de responsabilitate, apar încă de la începutul carierei judecătorilor: În 2016, GRECO era „foarte îngrijorat de indiciile că candidații care prezintă riscuri de integritate sunt numiți judecători”.²⁷

Nota informativă care însoțea proiectul Legii nr. 26/2022 menționa că „Cadrul normativ actual care reglementează procedura de verificare a candidaților pentru funcțiile de membru în Consiliul Superior al Magistraturii și Consiliul Superior al Procurorilor și în organele specializate ale acestora este insuficient, deoarece, în prezent, persoanele care candidează la funcțiile respective nu sunt supuse verificării din punct de vedere al integrității. [...] Problemele identificate pot fi rezolvate prin instituirea unui filtru de integritate”. Pilonii de bază ai filtrului de integritate, instituiți prin Legea nr. 26/2022

²² Raportul de evaluare al GRECO privind Republica Moldova, cel de-al patrulea raport de evaluare, datat 1 iulie 2016, paragraful 135.

²³ Transparency International, și alții, Capturarea statului: cazul Republicii Moldova, 2017, p. 21.

²⁴ OCDE, a 5-a Rundă Pilot de Monitorizare a Planului de acțiuni anticorupție de la Istanbul pentru Moldova, 2022, p. 51.

²⁵ OCDE, a 5-a Rundă Pilot de Monitorizare a Planului de acțiuni anticorupție de la Istanbul pentru Moldova, 2022, p. 51.

²⁶ Comisia Internațională a Juriștilor, Promisiunea neîndeplinită privind un sistem judecătoresc independent în Moldova, 2019, p. 35.

²⁷ Al patrulea Raport de Evaluare al GRECO pentru Republica Moldova, 1 iulie 2016, paragraful 101.

(criterii exhaustive privind integritatea financiară și etică, dreptul candidatului de a aduce probe și de a înlătura dubiile serioase ale Comisiei, independența funcțională a Comisiei), au avut ca scop asigurarea faptului că prezumția de integritate poate fi înlăturată pe baza probelor.

Astfel, sintagma „nu depinde de constatările altor organe cu competențe în domeniul respectiv” (art. 8 alin. (6) din Legea nr. 26/2022), a devenit un element cheie al independenței funcționale a Comisiei. Această abordare obligă Comisia să efectueze propria evaluare, pe baza documentelor și informațiilor colectate de la candidați și terți (inclusiv persoane fizice și juridice de drept public sau privat (art.10 alin. (2) și (3) din Legea nr. 26/2022)) și să nu se bazeze doar pe faptele anterioare, inclusiv procedurile disciplinare sau absența acestora. Comisia de la Veneția nu a formulat nicio obiecție cu privire la această abordare cu referire la Legea nr. 26/2022.²⁸ În comparație, o prevedere similară este inclusă în pct. 1.5.3 din Metodologia (2021) Consiliului de Etică din Ucraina, menționată de Comisia de la Veneția ca exemplu care reglementează evaluarea candidaților.²⁹ Curtea Constituțională a Republicii Moldova a făcut și ea referire la această abordare, afirmând: „Curtea reține că prevederea, care conține textul contestat, stabilește că la evaluarea integrității etice și financiare a candidaților la funcția de membru al Consiliului Superior al Magistraturii, Comisia de Evaluare „nu depinde de constatările altor organe cu competențe în domeniul respectiv”.³⁰ Legiuitorul a permis Comisiei să formuleze propriile concluzii în evaluarea criteriilor de integritate și în luarea deciziilor, și acest fapt a fost susținut de Curtea Constituțională.

În aprecierea și luarea deciziei cu privire la criteriile de integritate financiară și etică, conform prevederilor Legii nr. 26/2022 (în special, art. 10 alin. (9)), Comisia se ghidează și se conformează principiilor de nediscriminare și tratament egal, ceea ce implică faptul că Comisia va trata în mod egal persoanele aflate în situații analogice sau relativ similare.³¹ Aceasta implică, de asemenea, faptul că Comisia va trata diferit persoanele a căror situație este semnificativ diferită.³² Conform art. 19 din Legea nr. 121/2012 cu privire la asigurarea egalității, persoana care înaintează o acțiune în instanță trebuie să prezinte fapte care permit prezumția existenței unui act de discriminare, după care sarcina probei că pretinsele fapte nu constituie discriminare revine pârâtului, cu excepția faptelor care atrag răspunderea penală.

În cazurile de discriminare, CtEDO a stabilit că, odată ce reclamantul a demonstrat o diferență în tratament, Guvernului îi revine sarcina să demonstreze că aceasta a fost justificată.³³ CtEDO a clarificat că elementele care caracterizează situații diferite și determină comparabilitatea acestora trebuie

²⁸ A se vedea Opinia Comisiei de la Veneția nr. 1069/2021 asupra proiectului de lege nr. 26/2022 și Opinia comună a Comisiei de la Veneția și DGI referitor la Proiectul de lege privind evaluarea externă a judecătorilor și procurorilor, 14 martie 2023, paragrafele 49-50.

²⁹ A se vedea Opinia Comisiei de la Veneția nr. 1109/2022 asupra proiectului de lege pentru modificarea unor acte legislative ale Ucrainei privind îmbunătățirea procedurii de selectare a candidați la funcția de judecător la Curtea Constituțională a Ucrainei pe bază de concurs, 19 decembrie 2022, paragraful 54.

³⁰ A se vedea secțiunea 128 din Hotărârea Curții Constituționale privind excepțiile de neconstituționalitate a unor dispoziții din Legea nr. 26 privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor, Hotărârea nr. 42/2023 din 6 aprilie 2023. A se vedea, de asemenea, Hotărârea Curții Constituționale nr. 9 din 7 aprilie 2022 privind controlul constituționalității Legii nr. 26/2022.

³¹ *Biao contra Danemarcei* [GC], nr. 38590/10, alin. 89, 24 mai 2016; *Carson și alții contra Regatului Unit* [GC], nr. 42184/05, alin. 61, ECHR 2010; *Burden contra Regatului Unit* [GC], nr. 13378/05, alin. 60, CtEDO 2008

³² *Eweida și alții contra Regatului Unit*, nr. 48420/10, 59842/10, 51671/10 și 36516/10, alin. 81, CtEDO 2013 (extrase); *Thlimmenos contra Greciei* [MC], nr. 34369/97, alin. 44, CtEDO 2000-IV.

³³ *Timishev contra Rusiei*, nr. 55762/00 și 55974/00, alin. 57, 13 decembrie 2005.

evaluate prin prisma obiectului de reglementare, obiectivului prevederii contestate și contextului în care are loc presupusa discriminare. Aprecierea faptului dacă două persoane sau grupuri sunt într-o situație comparabilă sau nu, în scopul analizei tratamentului diferențiat și a discriminării, este specifică și contextuală; aprecierea poate fi bazată doar pe elemente obiective și verificabile, iar situațiile comparabile trebuie să fie evaluate în complexitatea lor, evitând aspectele marginale care ar duce la o analiză artificială.³⁴

Un component crucial în procesul de evaluare sunt declarațiile de avere. Principalele obiective ale declarațiilor de avere includ monitorizarea variațiilor de avere ale politicianilor și funcționarilor publici individuali, în scopul de a-i descuraja de la comportament necorespunzător și de a-i proteja de acuzații false, precum și de a ajuta la clarificarea întregului spectru al îmbogățirii ilicite sau a altor activități ilegale, furnizând probe suplimentare.³⁵ Pentru a evalua integritatea unui candidat, Legea nr. 26/2022 prevede că Comisia verifică averea, sursele de venit, existența împrumuturilor și a altor contracte care pot genera beneficii financiare, donațiile și alte aspecte ale averii candidatului, declarate de către acesta (art. 8 alin. (5)). Împrumuturile, de exemplu, au fost recunoscute ca mijloc de acoperire a fluxului de numerar al unui subiect al declarării, provenit din surse nedeclareate.³⁶ Comisiei, de asemenea, îi revine obligația să analizeze activele deținute pe numele persoanelor apropiate ale candidatului (art. 2 alin. (2) din Legea nr. 26/2022). Aceasta se datorează faptului că „ar trebui să se recunoască faptul că oficialii corupți ascund adesea activele lor sub numele rudelor lor, soților/soțiilor și altor persoane. Prin urmare, ar trebui să fie posibil de a monitoriza nu doar averea unui oficial public, dar și a rudelor apropiate și a membrilor familiei”.³⁷ Legea nr. 26/2022 prevede, de asemenea, obligația Comisiei de a examina ceea ce un candidat nu a declarat în declarațiile de avere și interese personale: „Comisia de evaluare verifică respectarea de către candidat a regimului juridic al declarării averii și a intereselor personale” (art. 8 alin. (5) lit. b)). Veniturile sau cheltuielile nedeclareate sunt relevante pentru integritatea financiară, în măsura în care acestea nu au fost declarate veridic, dar și pentru integritatea etică, inclusiv, dar fără a se limita la, în măsura în care acestea se referă la venituri secundare interzise, evaziune fiscală sau încălcarea prevederilor privind combaterea spălării banilor.

În cazul reluării procedurii de evaluare a candidatului de către Comisia de evaluare, urmare a acceptării de către CSJ a cererii de contestare a candidatului și dispunerea reevaluării candidatului, conform art. 14 alin. (10) din Legea nr. 26/2022, dispozițiile cu privire la procedura de evaluare se aplică în mod corespunzător.

Art. 19 din Regulamentul de organizare și funcționare al Comisiei independente de evaluare a integrității candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor aprobat în baza Legii nr. 26/2022 la 2 mai 2022, cu modificările din 6 septembrie 2023 (în continuare „Regulamentul de organizare și funcționare”), stabilește reguli privind procedura de

³⁴ *Fábián contra Ungariei* [Marea Cameră], nr. 78117/13, alin. 121, 5 septembrie 2017; *Aviz consultativ cu privire la diferența de tratament dintre asociațiile proprietarilor de terenuri „având o existență recunoscută la data înființării unei asociații comunale a vânătorilor aprobate”, și cele înființate după acea dată*, 13 iulie 2022, paragraful 69.

³⁵ OCDE (2011), *Declarații de avere pentru funcționarii publici: Un instrument pentru prevenirea corupției*, OECD Publishing, p. 12.

³⁶ Proiectul de facilitare al Parteneriatului Estic – Consiliul Europei „Buna guvernare și lupta împotriva corupției”. Manualul practicianului privind procesarea și analiza declarațiilor de venit și de avere ale funcționarilor publici, elaborat de Tilman Hoppe cu contribuții de la Valts Kalniņš, ianuarie 2014, secțiunea 7.5.1.3.

³⁷ OCDE (2011), *Declarații de avere pentru funcționarii publici: Un instrument pentru prevenirea corupției*, OECD Publishing, p. 14.

evaluare reluată a candidaților. Regulile permit candidatului să prezinte probe noi cu privire la problemele abordate de CSJ și indicate Comisiei pentru re-evaluare doar în cazul în care el/ea a fost în imposibilitatea de a le prezenta anterior la etapa de evaluare și în fața CSJ și dacă candidatul prezintă o justificare suficientă Comisiei. Comisia poate trimite candidatului întrebări și solicitări de documente și informații, în măsura în care este necesar, pentru a clarifica problemele care derivă din decizia CSJ. Dacă Comisia nu a emis o decizie de promovare a candidatului, aceasta va prezenta candidatului o notificare cu privire la faptele și dubiile serioase și o solicitare, adresată candidatului, de a indica dacă dorește să participe la audieri în ședință publică. Totodată, candidatului i se va oferi acces la materialele colectate în timpul procedurii de evaluare reluată. Comisia poate, de asemenea, stabili, în conformitate cu decizia CSJ, fie la cererea candidatului, *fie proprio motu*, de a audia o persoană într-o ședință publică pentru a aborda o problemă cu privire la care Comisia a indicat că are dubii serioase. În cazul în care, în orice moment al evaluării reluate, dubiile serioase cu privire la integritatea etică sau financiară a unui candidat au fost atenuate, Comisia emite o decizie de promovare a evaluării de către candidat. În procesul de evaluare reluată, Comisia nu este obligată să examineze alte circumstanțe decât cele care au condus la admiterea contestației candidatului la CSJ.

La finalizarea procedurii de evaluare reluată, Comisia va emite o decizie motivată cu privire la promovarea sau nepromovarea evaluării reluate de către candidat (art. 13 alin. (1) din Legea nr. 26/2022).

III. Evaluarea reluată a candidatei

În conformitate cu art. 10 alin. (1) din Legea nr. 26/2022 în vigoare până la 26 decembrie 2022, Comisia trebuia să colecteze și să verifice informațiile colectate despre un candidat în termen de cel mult 30 de zile de la primirea declarației pentru ultimii cinci ani, depusă de candidat. Art. 10 alin. (8) din Legea nr. 26/2022 prevedea că acest termen poate fi prelungit cu încă 15 zile dacă informațiile ce urmează a fi analizate sunt complexe sau se datorează transmiterii cu întârziere a informațiilor solicitate. La data de 9 august, Comisia a constatat întrunirea criteriilor prevăzute la art. 10 alin. (8) din Legea nr. 26/2022 cu privire la evaluarea candidatei și a extins cu 15 zile termenul de colectare și verificare a informațiilor. Întrucât candidata a prezentat Comisiei declarația pentru ultimii cinci ani, completată, la 15 iulie 2022, perioada totală, de 45 de zile, pentru colectarea informațiilor de către Comisie s-a încheiat la 29 august 2022. Astfel, după 29 august 2022, Comisia nu avea competența de a solicita date și informații suplimentare de la entitățile publice și private, pentru a clarifica eventualele incertitudini constatate în cursul evaluării, în timp ce capacitatea candidatului de a colecta informații suplimentare și de a le transmite Comisiei continua. Prin modificarea Legii nr. 26/2022, în vigoare din 27 decembrie 2022, au fost abrogate alin. (1) și (8) din art. 10 și în consecință, au fost eliminate restricțiile de timp pentru colectarea informațiilor de către Comisie.

Problema 1: Sursa mijloacelor financiare pentru procurarea apartamentului mamei candidatei în mun. Chișinău și dreptul de abitație în respectivul apartament, declarat de candidată

a. Faptele

La data de 8 august 2018, un apartament cu suprafața de 74,0 m.p. a fost înregistrat pe numele mamei candidatei. Apartamentul a fost achiziționat la prețul de 973.500 MDL (49,067 EUR). Apartamentul

se află în centrul Chișinăului și blocul de apartamente a fost dat în exploatare de compania de construcții Basconslux S.R.L. în anul 2011. În comunicarea scrisă cu Comisia, în cadrul evaluării inițiale, candidata a prezentat Comisiei contractul de vânzare-cumpărare pentru apartamentul procurat pe numele mamei sale. În timpul comunicării scrise din cadrul evaluării inițiale, candidata a prezentat o declarație întocmită de mama sa, în care erau enumerate patru surse pentru achiziționarea în anul 2018 a apartamentului: (1) venit obținut din activitate de întreprinzător în baza de patentă, la o piață locală, înainte de, aproximativ, anii 2010 - 2013; (2) vânzarea unui apartament în mun. Cahul, moștenit de mama candidatei în anul 2007; (3) contribuția financiară din partea unei rude apropiate a mamei candidatei (în continuare – „R.C.”) și (4) contribuția financiară a fratelui candidatei, care lucrează peste hotare pe parcursul ultimilor 17 ani.

A. Venitul obținut de mama candidatei din activitate în baza patentei de întreprinzător

Conform relatărilor candidatei și ale mamei sale, prima sursă de proveniență a mijloacelor financiare pentru achiziționarea apartamentului din mun. Chișinău a constat din economii acumulate din activitatea mamei, desfășurată în baza patentei de întreprinzător, la o piață locală, care încetase aproximativ în perioada 2010 - 2013. În cadrul evaluării inițiale, candidata a relatat că mama sa comercializa diverse bunuri la piața locală, dar și produse agricole din gospodăria sa, cultivate pe un teren agricol de 2,2 ha și 0,5 ha de vie și livezi. Candidata a accentuat în continuare că mama sa era o persoană activă și implicată, chiar și după ce s-a pensionat, că aceasta se putea ocupa și avea grijă de cele două hectare de teren agricol pe care le deținea, ceea ce i-a permis să își asigure surse suplimentare de venit.

În cadrul evaluării inițiale, atât în scris, cât și la audiere, candidata a insistat că mama sa desfășura activitate de întreprinzător în bază de patentă la piața locală din satul său. Unicul document prezentat de candidată în acest sens, a fost declarația mamei sale, în care aceasta menționa că a desfășurat astfel de activitate de întreprinzător, aproximativ, până în anii 2010 - 2013. Deși nu există o evidență exactă a veniturilor deoarece venitul obținut din activitatea în baza patentei de întreprinzător era scutit de impozite, mama candidatei a estimat, conform candidatei, că venitul total obținut din activitate în baza patentei de întreprinzător, economii personale și donații de la o rudă apropiată a însumat 20.000 EUR. În timpul audierii din cadrul evaluării inițiale, candidata a accentuat reticența sa de a face declarații speculative cu privire la veniturile mamei sale, considerând aceasta o abordare incorectă. În plus, candidata a menționat că mama sa prefera să-și țină banii în numerar din cauza lipsei de încredere în sistemul bancar din Republica Moldova.

Informațiile obținute în timpul evaluării reluate de către Comisie de la instituțiile financiare și sistemele informaționale, au relevat că pensia anuală a mamei candidatei, între 2007 și 2018, a variat între 6.522 MDL și 16.746 MDL. Cuantumul CCP a variat în perioada 2007 - 2017 între 11.340 MDL și 23.304 MDL per an. Pe baza calculelor Comisiei, pare că cheltuielile mamei candidatei au depășit veniturile cu o medie de aproximativ 4.725 MDL (est. 238 EUR în 2018) în fiecare an în perioada cuprinsă între 2007 și iulie 2018.

În comunicarea scrisă în timpul evaluării reluate, Comisia a solicitat clarificări de la candidată cu privire la activitatea mamei sale în baza patentei de întreprinzător. Din motivul neimpozitării de către Serviciul Fiscal de Stat (în continuare „SFS”) a veniturilor realizate în baza patentei de întreprinzător, Comisia a fost în imposibilitate de a evalua independent aceste venituri și potențiala variabilitate a

acestora, și a solicitat cooperarea candidatei. În răspuns, candidata a menționat imposibilitatea sa de a estima veniturile anuale/lunare ale mamei sale din această activitate sau de a furniza vreo evidență personală sau alte înregistrări privind venitul.

În cadrul evaluării reluate, Comisia a recepționat o scrisoare de la Primăria Cărpineni, care a confirmat faptul că mama candidatei a activat în calitate de comerciantă la piața locală din sat din septembrie 1999 până în martie 2012. Administrația publică locală a menționat, în continuare, că nu dispune de careva documente care să stabilească că mama candidatei a deținut patentă de întreprinzător în acea perioadă.

Comisia a expediat, de asemenea, un demers Oficiului teritorial Hîncești (în continuare OFT Hîncești) al SFS, în care a întrebat dacă au fost eliberate patente de întreprinzător pe numele mamei candidatei în perioada dintre 2007 și 2012, întrucât, conform prevederilor Legii nr. 93/1998 cu privire la patenta de întreprinzător, OFT al SFS este responsabil de eliberarea patentelor de întreprinzător și încasarea taxei aferente patentei. În răspunsul OFT Hîncești s-a menționat că pe numele mamei candidatei nu a fost eliberată nicio patentă de întreprinzător în perioada 1 ianuarie 2007 – 31 decembrie 2012. Nici autoritatea publică locală, nici autoritatea fiscală, responsabile de supravegherea eliberării, prelungirii, suspendării și altor acțiuni legate de activitatea în baza patentei de întreprinzător, în conformitate cu prevederile Legii nr. 93/1998 cu privire la patenta de întreprinzător, nu dispun de careva informații confirmative în acest sens.

Comisia a întrebat candidata despre motivul insistenței sale asupra faptului că mama sa ar fi avut o patentă de întreprinzător eliberată pe numele său. Doar în răspunsul său la notificarea cu privire la faptele și dubiile serioase din cadrul evaluării reluate, candidata a explicat că ”în acest sens, am solicitat informații de la Oficiul Fiscal teritorial Hîncești și aștept răspunsul”. La audierea din timpul evaluării reluate candidata a explicat că solicitase informații suplimentare de la SFS și ca răspuns i s-a indicat că ar fi existat informații că o patentă a fost eliberată pentru prima dată mamei sale în anul 1999 și că probabil fusese extinsă în anii care au urmat. Candidatei i s-a solicitat să prezinte respectivele informații Comisiei odată cu recepționarea lor.

Candidata a prezentat o scrisoare din partea SFS, datată la 13 martie 2023, în care era indicat că la 7 martie 2023, mama candidatei a solicitat informații cu privire la perioadele în care a deținut patentă de întreprinzător și cu privire la regimul juridic de deținere a patentei. Scrisoarea SFS confirma faptul că mama candidatei a deținut în perioada 1 septembrie 1999 - 30 noiembrie 1999 o patentă de întreprinzător cu seria AA și nr. 019947. SFS nu a menționat nicio altă înregistrare a deținerii de patente de către mama candidatei în oricare altă perioadă de timp. Conform informațiilor pe care Comisia le-a obținut în timpul evaluării reluate, pe numele mamei candidatei nu a fost înregistrată nicio persoană juridică până sau după anul 2012.

La audierea din cadrul evaluării reluate, candidata a fost întrebată din nou despre veniturile mamei sale. Răspunsul candidatei a fost că „atunci când strângea o sută-două de dolari pe lună era pentru ea foarte și foarte bine [...] pentru că îmi spunea că întotdeauna obișnuia acel venit în lei pe care îl realiza să-l converteze pentru anumită siguranță anume în această valută.” Candidata a menționat, de asemenea, că mama sa ar fi putut câștiga câteva zeci de mii de MDL per an, dar cu siguranță nu mai mult de atât, exprimând îngrijorări despre o posibilă abordare inexactă în evaluarea venitului mamei. Totodată, în privința activității mamei sale, candidata a subliniat că această activitate nu avea un

caracter continuu, și că, probabil, din acest motiv, mama sa nu avea mereu patentă de întreprinzător valabilă. Candidata a declarat că știe doar că activitatea de comerciantă a mamei sale în baza unei patente de întreprinzător a început cu mult timp în urmă. Ea a clarificat ulterior că „după eliberarea inițială, patentă este în mod obișnuit prelungită pentru perioade specifice, dar nu întotdeauna cu o aderență perfectă la procedurile și termenele legale”. Candidata a precizat că, referindu-se la patentă mamei sale, „a pornit de la declarațiile mamei sale și, evident, nu putea controla în întregime modul în care mama sa își îndeplinea obligația de a prelungi sau suspenda acea patentă, deoarece nu împărțea o gospodărie comună cu mama sa”.

De asemenea, pentru prima dată în timpul audierii din cadrul evaluării reluate, candidata a afirmat că mama sa nu vindea doar produse agricole și bunuri de uz casnic la piața locală, așa cum afirmase anterior, ci și „avea o activitate ocazională de meșteșugărit, prin care cumpăra materii prime de pe piața en gros din Chișinău și, împreună cu o vecină, confecționa diverse bunuri precum lenjerie de pat și pături, pe care le vindea la piața locală din sat, în mare parte duminicile”. Candidata a explicat că mama sa „aducea materiile prime din Chișinău, în acești saci mari, uneori în serile târzii [...] aceasta era o muncă enormă și nu-mi este rușine că mama mea a muncit [...] ea a lucrat ca învățătoare, având o pensie destul de mică, a lucrat toată viața ca educatoare și învățătoare, iar în momentul în care s-a pensionat avea suficientă voință și dorință de a-și atinge anumite priorități”. Candidata a evidențiat că întreaga comunitate știe despre activitatea meșteșugărească și comercială a mamei sale, în timp ce candidata a furnizat detalii complete despre această activitate care nici măcar nu fusese menționată în timpul evaluării inițiale. Candidata a afirmat, de asemenea, că ocazional, în zilele de joi, mama sa vindea produse agricole din gospodăria sa la piața locală.

Comisia a verificat, de asemenea, și sistemul e-Cadastru, pentru a identifica loturile de teren deținute de mama candidatei, așa cum a susținut în timpul evaluării inițiale. Înregistrările cadastrale au arătat doar un singur teren de 0,04 ha deținut de mama candidatei, cu destinația grădină în satul ei, dobândit de la autoritatea publică locală în 2012. Comisia nu a identificat informații despre cele 2 ha de teren agricol, presupus deținute de mama candidatei până în anul 2012. În răspunsurile sale la notificarea cu privire la faptele și dubiile serioase, în timpul evaluării reluate, candidata a declarat că „lotul de 0,04 ha deținut de mama candidatei nu a fost dobândit în 2012 și nu este doar de 0,04 ha, ci aproximativ de 0,50 ha”. Candidata a specificat că acest lot de teren este deținut de mama ei și face parte din terenul adiacent casei. Candidata a clarificat, de asemenea, că mama ei folosește și 1,8 ha de teren agricol atribuit tatălui candidatei urmare revendicării proprietății confiscate în 1949 în perioada represiunilor politice. Candidata a furnizat două copii ale titlurilor de autentificare a dreptului de proprietate asupra terenului în numele tatălui ei, confirmând informațiile furnizate anterior. În plus, candidata a informat Comisia că acest teren generează venituri suplimentare pentru mama sa.

La audierea din timpul evaluării reluate, candidatei i-a fost solicitat să estimeze veniturile obținute și cheltuielile pe care mama ei le-a suportat în gestionarea loturilor de teren. Candidata a declarat că nu cunoaște despre veniturile obținute și cheltuielile suportate în această activitate, dar a menționat că uneori fratele ei a ajutat-o pe mamă sa la prelucrarea loturilor de teren, iar alteori, lucrările agricole erau gestionate de mama sa, care achita zilierii care o ajutau.

B. Vânzarea unui apartament în 2007

La audierea din timpul evaluării inițiale, candidata a declarat că mama ei mai contribuise, la procurarea apartamentului în 2018, cu bani obținuți din vânzarea unui apartament din mun. Cahul.. După audiere, candidata a furnizat informații suplimentare despre vânzarea acestui apartament, pe care mama ei l-a moștenit de la fratele său și l-a vândut la 1 august 2007 contra sumei de 108.756 MDL (est. 6.500 EUR la data vânzării). Candidata a furnizat o copie a contractului de vânzare-cumpărare pentru această tranzacție.

C. Contribuția financiară a R.C.

Conform declarațiilor candidatei și mamei acesteia, a treia sursă de finanțare pentru procurarea apartamentului, a fost contribuția R.C., o rudă apropiată a familiei mamei candidatei, care a lucrat și a locuit în Federația Rusă din 1993. În cadrul evaluării inițiale, candidata a furnizat o declarație semnată de R.C., indicând că aceasta a contribuit la achiziționarea apartamentului din mun. Chișinău din economiile personale. Au fost prezentate extrase de cont pentru perioada iunie - septembrie 2016, care confirmă transferuri internaționale în valoare totală de 6.300 EUR (est. 139,244 MDL) efectuate de R.C. către mama candidatei. În comunicarea scrisă cu Comisia și la audierea din cadrul evaluării inițiale, candidata a afirmat că R.C. a donat, de asemenea, 3.000 USD (est. 55,470 MDL) mamei candidatei, când s-a aflat în vacanță în Republica Moldova în 2017. Candidata a confirmat că contribuția totală a R.C. pentru procurarea apartamentului a fost de aproximativ 10.000 USD. Candidata a explicat că în plus, la cei 6.300 EUR expediți prin transferuri internaționale bancare și cei 3.000 USD donați de R.C. mamei sale, în persoană, R.C. a sprijinit-o financiar pe mama candidatei dealungul anilor. Candidata a declarat, de asemenea, că mama sa ar fi putut utiliza unele dintre acele donații pentru a acoperi achizițiile și cheltuielile de consum curent. În timpul evaluării reluate, Comisia a obținut informații suplimentare, care confirmă mai multe transferuri bancare internaționale de la R.C. către mama candidatei: 150 USD (est. 1.960 MDL) în 2013, 150 USD (est. 2.098 MDL) în 2014 și 200 USD (est. 3.772 MDL) în 2015.

Toate sursele de venit ale mamei candidatei identificate de către Comisie în timpul evaluării inițiale și a celei reluate, alături de cuantumul CCP aferent au fost încorporate în tabelul de mai jos:

Tabelul nr. 1. Veniturile și cheltuielile mamei candidatei - detaliat

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
VENITURI												
Pensia în MDL	6.522	6.789	9.096	9.882	10.569	11.538	12.390	13.200	14.205	15.570	16.746	10.298
Vânzarea apartamentului din mun. Cahul	108.756	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Transferuri internaționale bănești din partea cet. R.C.	-	-	-	-	-	-	1.960	2.098	3.772	139.244	-	-
Donații în numerar din partea R.C.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	55.470	-

CHELTUIELI												
CCP	11.340	11.640	11.604	13.164	14.676	15.252	17.940	18.276	20.628	21.372	23.304	14.308
SOLD												
	103.938	-4.851	-2.508	-3.282	-4.107	-3.714	-5.550	-5.076	-6.423	133.442	48.912	-4.010

Pe baza tuturor surselor de venit identificate în tabel, inclusiv din vânzarea apartamentului în 2007 și contribuțiile din partea R. C. și cheltuielile suportate economiile în numerar, maxim disponibile, pe care mama candidatei le-ar fi putut avea în cei 12 ani anteriori cumpărării apartamentului, calculate conform Anexei: Avera nejustificată la Regulamentul de evaluare,³⁸ au fost după cum urmează:

Tabelul Nr. 2 Economii maxime de numerar ale mamei candidatului

Coloana 1 Fluxuri de numerar de intrare	Coloana 2 Fluxuri de numerar de ieșire	Coloana 3 Sold (C1- C2)
Fluxuri de numerar de intrare cumulate din Tabelul de mai sus pentru perioada 2007 - iulie 2018	Fluxuri de numerar de ieșire (CCP) cumulate din Tabelul de mai sus pentru perioada 2007 - iulie 2018	Economii de numerar care au putut fi realizate în perioada 2007 – iulie 2019, în baza formulei de calcul $C3=C1-C2$
448.105 MDL	193.504 MDL	254.601 MDL

Conform rezultatelor calculului pentru perioada 2008 - iulie 2018, mama candidatei ar fi putut economisi maxim 254.601 MDL (est. 12.833 EUR).

D. Împrumutul de la frate și economii de numerar care au însumat 50.000 EUR

A patra sursă a mijloacelor bănești pentru procurarea apartamentului în mun. Chișinău, conform candidatei, a fost o contribuție financiară în sumă de 50.000 EUR din partea fratelui candidatei. În comunicarea scrisă cu candidata în timpul evaluării inițiale, aceasta a furnizat Comisiei o copie a permisului de ședere emis pe numele fratelui său de către unul dintre statele europene și un extras de plată a salariului pentru fratele său, confirmând că în perioada 2005 - 2018, acesta obținuse suma totală de 246.514 EUR cu titlu de salariu în acel stat european. Candidata a furnizat și două declarații, vădit contradictorii, ale fratelui său cu privire la contribuția acestuia la achiziționarea apartamentului.

În prima sa declarație din cadrul evaluării inițiale, furnizată pe 4 august 2022 alături de răspunsurile candidatei la prima rundă scrisă de întrebări, fratele candidatei a indicat că „contribuția sa a fost de 30.000 EUR, din care 20.000 EUR proveneau dintr-un împrumut contractat de la o bancă străină, la care a adăugat economiile adunate în decurs de 17 ani [...] și a trimis banii mamei sale, [...] așadar, contribuția sa pentru apartamentul procurat a fost de 30.000 (treizeci de mii) EUR”. Anexat la răspunsurile la a doua rundă de întrebări din partea Comisiei, candidata a furnizat un extras de cont de la o bancă din străinătate, care indica că împrumutul în sumă de 20.000 EUR fusese obținut de fratele candidatei pe 4 aprilie 2019. Având în vedere că documentele furnizate de candidată arătau că împrumutul a fost contractat opt luni după achiziționarea apartamentului [în aprilie 2019], Comisia a

³⁸ https://vetting.md/wp-content/uploads/2023/09/EvalRules_ENG_amended_09.2023.pdf.

solicitat candidatei să clarifice acest aspect. În răspuns, fratele candidatei a prezentat a doua declarație, autenticată notarial la 14 octombrie 2022. Conform acestei declarații, el a contribuit cu suma de 30.000 EUR la achiziționarea apartamentului din economiile personale și a contractat, adițional, un împrumut de 20.000 EUR în aprilie 2019, pentru reparații și achiziții de mobilier și electrocasnice pentru apartament. În timpul audierii din cadrul evaluării inițiale, candidata a reiterat că fratele său a avut o contribuție de 30.000 EUR la apartament și ulterior a contractat un împrumut de 20.000 EUR de la o bancă în vederea efectuării reparațiilor la apartament și creării condițiilor decente pentru mama sa. În ceea ce privește neconsecvențe dintre prima și a doua declarație a fratelui său, candidata a afirmat că „probabil a fost o chestiune de exprimare, legată și de condițiile în care a fost scrisă această declarație, explicând că fratele său era la serviciu, în grabă când candidata a cerut o explicație și nici măcar nu avea o bucată de hârtie pe care să scrie, iar lipsa de concretețe s-a datorat condițiilor în care a fost scrisă declarația”.

Candidata a menționat, de asemenea, în timpul evaluării inițiale că atunci când apartamentul a fost procurat, acesta era într-o stare locuibilă, dar avea nevoie de unele îmbunătățiri. Lucrările la apartament au început în primăvara și vara anului 2019 și au durat până în toamna aceluși an. În timpul evaluării inițiale, candidata a confirmat că mama ei a început să locuiască în apartament la sfârșitul anului 2018. Candidata a declarat, de asemenea, că a dat doar câteva recomandări ce trebuia de cumpărat pentru apartament, fratele ei achitând integral aceste cumpărături din împrumutul de 20.000 EUR contractat în 2019 și, probabil, și din economiile sale personale. Candidata a subliniat că nu are informații suplimentare despre suma exactă cheltuită pentru îmbunătățiri și mobilier, deoarece toate cheltuielile au fost acoperite de fratele ei. În extrasul de cont bancar privind împrumutul fratelui său, furnizat de candidată în cadrul evaluării inițiale, erau indicate scopul împrumutului, numărul și cuantumul plăților lunare. Acesta a fost singurul document furnizat de către candidată în timpul evaluării inițiale referitor la împrumutul în sumă de 20.000 EUR contractat de către fratele său.

În cadrul evaluării reluate, Comisia a încercat să clarifice toate aspectele aferente împrumutului în sumă de 20.000 EUR, contractat în 2019 de fratele candidatei, economiilor în numerar pe care acesta le-a folosit pentru a contribui la procurarea apartamentului și modul prin care acei 20.000 EUR au fost introduși în Republica Moldova. În extrasul de cont bancar referitor la împrumutul de la banca străină, pe care candidata îl furnizase anterior, în secțiunea „Scopul”, erau incluse următoarele informații: *AUP auto usata da privato (în italiană)* - procurarea unui automobil second-hand de la o persoană fizică (în română).

În comunicarea scrisă din cadrul evaluării reluate, Comisia i-a solicitat candidatei să furnizeze o explicație cu privire la această informație. Candidata a declarat că nu deține și nu poate obține astfel de informații, deoarece nu a putut să-l contacteze pe fratele ei. Comisia a solicitat repetat candidatei să furnizeze o copie a contractului de împrumut, dat fiind faptul că fratele candidatei și-a exprimat, în cadrul evaluării inițiale, disponibilitatea de a prezenta o copie a contractului de împrumut, la cerere. În răspunsurile sale adresate Comisiei în timpul evaluării reluate, candidata a indicat că nu deține o copie integrală a contractului de împrumut pentru a o furniza Comisiei, nu are informații legate de destinația împrumutului declarat de fratele său, când a fost rambursat împrumutul în sumă de 20.000 EUR sau orice altă informație în acest sens.

În timpul audierii din cadrul evaluării reluate, candidata a declarat că avusese un conflict cu fratele ei cu privire la rugămințile sale de a-i furniza documente suplimentare și a precizat că nu a putut lua

legătura cu el pentru a obține informații suplimentare. Prin urmare, candidata a declarat că scopul împrumutului „ar fi putut fi declarat în mod general pentru achiziționarea unei mașini, deoarece fratele ei intenționa într-adevăr să cumpere o mașină nouă, dar cu siguranță nu pentru suma de 20.000 EUR”.

În timpul evaluării reluate, Comisia a încercat să clarifice și sursele financiare ale fratelui candidatei pentru acumularea economiilor în numerar în sumă de 30.000 EUR. Întrebată de Comisie dacă sumele indicate în documentele depuse în timpul evaluării inițiale, referitoare la salariul fratelui său, erau brute sau nete și să clarifice cu precizie sumele nete pe care fratele său le primea anual după deducerea tuturor obligațiilor fiscale și sociale și să estimeze costurile de trai și de întreținere pe care fratele său le-a suportat în fiecare an din perioada 2005 - 2017 în țara europeană unde lucra, candidata a declarat că nu poate specifica sumele nete exacte pe care fratele său le obținea anual, nici să estimeze costurile anuale de întreținere ale acestuia, pentru perioada 2005 - 2017, deoarece nu a dus gospodărie comună cu fratele său.

În timpul evaluării inițiale, în a doua sa declarație, care a fost autentificată notarial, fratele candidatei a indicat că banii câștigați de el în străinătate au fost trimiși mamei sale prin transferuri internaționale, colete transportate cu autobuzul sau aduse în numerar când el venea în Republica Moldova în perioada sărbătorilor. În timpul evaluării reluate, Comisia a solicitat informații bancare de la toate băncile comerciale naționale din Republica Moldova cu privire la orice transfer bancar de la fratele candidatei către mama candidatei, în perioada 2007 - 2021. Nicio instituție bancară nu a furnizat informații cu privire la eventuale transferuri și au indicat că nu dețin informații despre transferurile efectuate pe numele mamei candidatului de la fiul acesteia. La audierea în timpul evaluării reluate, confruntată cu faptul că Comisia nu a identificat niciun transfer bancar pe numele mamei de la fratele candidatei, aceasta a explicat că „nu știe pentru ce perioadă țin băncile naționale înregistrările despre transferuri” și a precizat că „fratele său a folosit în principal metoda de transport prin colete, deoarece era mai ieftină și mult mai convenabilă pentru el, deoarece lucra tot timpul”. La audierea în timpul evaluării reluate, candidata a mai menționat, din ceea ce își amintește, o bancă, prin intermediul căreia mama sa primea bani de la fiul său. În timpul evaluării reluate, banca menționată a furnizat informații Comisiei, confirmând că nu au avut loc tranzacții în numele mamei candidatei și/sau al fratelui candidatei.

La audierea din cadrul evaluării reluate, Comisia a întrebat, de asemenea, candidata, când fratele său a început să trimită cei 30.000 EUR pentru achiziționarea apartamentului, având în vedere că decizia de a achiziționa imobilul, conform declarațiilor candidatei din timpul evaluării inițiale, a fost luată după accidentarea mamei sale, în 2017. Candidata a explicat că „fratele ei a trimis mamei sale acei 30.000 EUR în ultimii 5 - 6 ani anteriori anului 2018, iar decizia finală de a cumpăra apartamentul a fost luată abia în 2017”.

E. Dreptul de abitație în apartamentul mamei sale, declarat de candidată

Potrivit declarațiilor de avere și de interese personale ale candidatei (în continuare „declarație anuală”) depuse pentru anii 2020 (așa cum au fost modificate) și 2021 la Agenția Națională de Integritate (în continuare „ANI”), candidata a declarat domiciliul într-un apartament din mun. Hîncești, pe care-l deține. În aceleași declarații, candidata a indicat, de asemenea, dreptul de abitație în alte două bunuri imobile: o casă în mun. Hîncești, deținută de fiul său și un apartament în mun. Chișinău, înregistrat pe numele mamei sale în calitate de proprietară.

În prima versiune a declarației sale anuale pentru 2020, depusă la ANI la 29 martie 2021, candidata nu a inclus dreptul de abitație asupra apartamentului din mun. Chișinău înregistrat pe numele mamei sale. Candidata a explicat că nu indicase dreptul de abitație în prima sa declarație deoarece nu era sigură că îi revenea o asemenea obligație, reieșind din prevederile Legii nr. 133/2016 privind declararea averii și a intereselor personale. Candidata a menționat că nu calculase numărul de zile în care a locuit efectiv în acest apartament cu mama sa. A depus o declarație corectată la ANI pentru anul 2020, în care declarat și dreptul de abitație aferent.

La audierea din cadrul evaluării inițiale, candidata a clarificat că în perioada 2020 – 2021 a locuit și a avut reședința de facto în două bunuri imobile diferite: apartamentul mamei sale în mun. Chișinău și casa fiului candidatei în mun. Hîncești. Candidata a subliniat că s-a mutat temporar la Chișinău din cauza problemelor de sănătate ale mamei sale, deoarece era singura îngrijitoare a mamei sale în acea perioadă. A subliniat că a locuit în apartamentul din mun. Chișinău cu consimțământul și permisiunea expresă a fratelui și a mamei sale. A indicat, de asemenea, că niciuna dintre persoanele apropiate care au contribuit financiar la procurarea apartamentului nu și-au înregistrat viza de reședință temporară sau permanentă în acest apartament după achiziționarea acestuia în 2018.

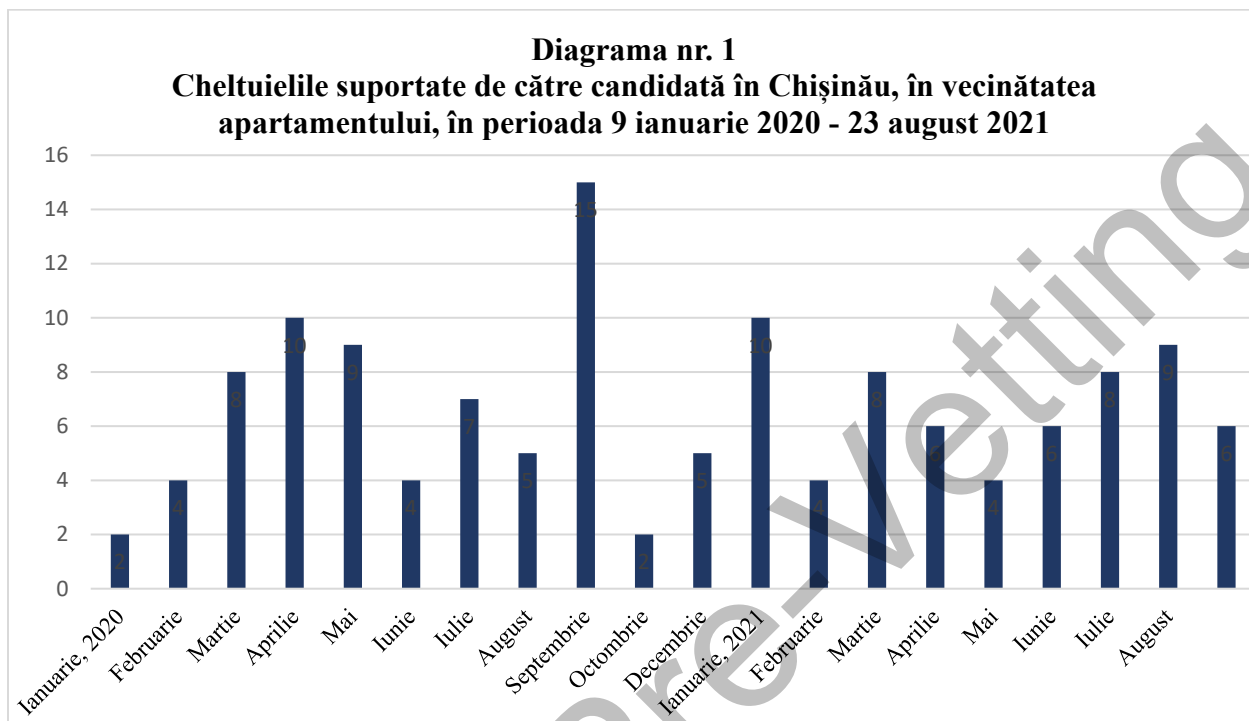
Conform informațiilor privind contul bancar al candidatei, suma de 111.338 MDL a fost extrasă din contul bancar al candidatei, drept plăți efectuate în apropierea apartamentului mamei sale, în perioada 9 ianuarie 2020 - 23 august 2021. Astfel, au fost efectuate 180 retrageri de numerar, în valoare totală de 70.200 MDL și 132 plăți, în valoare totală de 41.138 MDL, în supermarketul amplasat la parterul clădirii în care se află apartamentul mamei candidatei. Conform înregistrării tranzacțiilor în contul bancar al candidatei, în medie au existat 9,33 tranzacții per lună în 2020 și 8,5 tranzacții per lună în 2021, efectuate în vecinătatea blocului în care se află apartamentul. Prin comparație, înregistrările bancare aferente contului candidatei arată 20 tranzacții în valoare totală de 23.939 MDL înregistrate ca cheltuieli în mun. Hîncești în perioada 2020 - 2021. Conform înregistrărilor bancare, candidata a avut în medie 2,16 tranzacții per lună în vecinătatea blocului în care se află apartamentul din Hîncești în 2020 și 1,4 tranzacții per lună în 2021.

La audierea din cadrul evaluării reluate, fiind întrebată despre timpul petrecut în apartamentul din mun. Chișinău, candidata a afirmat că nu este în măsură să ofere nici măcar o estimare și a explicat că, faptul că a cumpărat ceva în mun. Chișinău nu înseamnă neapărat că a stat peste noapte în apartament, deoarece apartamentul se află pe itinerarul său spre mun. Hîncești. De asemenea, candidata a menționat că a încercat să evite locurile aglomerate în perioada pandemică și, prin urmare, a făcut cumpărături în mun. Chișinău atât pentru ea, cât și pentru mama sa. Întrebată cine achită serviciile comunale pentru apartamentul din mun. Chișinău, candidata a declarat că în cea mai mare parte, ea a achitat facturile și continuă să o facă, ca parte a ajutorului acordat mamei sale.

După audierea din cadrul evaluării reluate, candidata a furnizat o explicație scrisă cu privire la reședințele sale din mun. Hîncești și mun. Chișinău în perioada 2018 - 2022. În acel document, candidata a precizat că apartamentul său din mun. Hîncești nu este locuibil, fiind adaptat pentru spațiu de birou.

De asemenea, în timpul audierii în cadrul evaluării reluate, candidata a precizat că mama sa locuiește în apartamentul din mun. Chișinău, în principal în perioada rece a anului, iar vara călătorește în satul său, deoarece gospodăria din sat nu este racordată la gaze naturale și este dificil de întreținut în timpul

perioadei reci. Înregistrările bancare ale tranzacțiilor din contul bancar al candidatei arată că nu a fost identificată nicio diferență semnificativă între perioadele de vară și de iarnă ale anului, cu excepția plăților efectuate în luna septembrie 2020. Pentru tranzacțiile din mun. Chișinău în perioada 9 ianuarie 2020 – 23 august 2021, dinamica apare în diagrama de mai jos:

b. Cadrul normativ

Pentru a determina dacă un candidat corespunde criteriului de integritate financiară, Comisia trebuie să verifice dacă averea dobândită de către candidat în ultimii 15 ani corespunde veniturilor declarate, în conformitate cu art. 8 alin. (4) lit. b) din Legea nr. 26/2022.

Conform art. 8 alin. (5) lit. c) și d) din Legea nr. 26/2022, pentru evaluarea integrității financiare a candidatului, Comisia de evaluare verifică modul de dobândire a bunurilor aflate în proprietatea sau posesia candidatului ori a persoanelor specificate la art.2 alin. (2), precum și cheltuielile legate de întreținerea acestor bunuri și sursele de venit ale candidatului și, după caz, ale persoanelor specificate la art.2 alin. (2).

Conform art. 2 alin. (2) din Legea nr. 26/2022, în contextul evaluării candidaților menționați la alin. (1) este verificată și averea persoanelor apropiate candidaților, astfel cum acestea sunt definite în Legea nr. 133/2016 privind declararea averii și a intereselor personale, precum și a persoanelor menționate la art. 33 alin. (4) și (5) din Legea nr. 132/2016 cu privire la Autoritatea Națională de Integritate.

Art. 8 alin. (2) lit. a) din Legea nr. 26/2022 prevede că un candidat corespunde criteriului de integritate etică dacă nu a încălcat grav regulile de etică și conduită profesională a judecătorilor, a procurorilor sau, după caz, a altor profesii, precum și nu a admis, în activitatea sa, acțiuni sau inacțiuni reprobabile, care ar fi inexplicabile din punctul de vedere al unui profesionist în domeniul dreptului și al unui observator imparțial.

Conform art. 2 alin. (2) din Regulamentul de evaluare al Comisiei, la evaluarea conformității cu criteriul de integritate etică, Comisia poate lua în considerare seriozitatea sau gravitatea, contextul adiacent și premeditarea asociată oricărui incident de integritate etică și, în cazul incidentelor minore, dacă a existat o perioadă de timp suficientă fără incidente ulterioare. La determinarea gravității, Comisia va lua în considerare toate circumstanțele, care să cuprindă, dar fără a se limita la următoarele:

- a. dacă incidentul a fost un eveniment singular;
- b. lipsa unor prejudicii sau producerea de prejudicii ne semnificative în adresa intereselor private sau publice (inclusiv încrederii publice) – cum ar fi o încălcare obișnuită a regulamentului rutier
- c. sau care nu este perceput de către un observator obiectiv drept atitudine lipsită de respect față de ordinea socială care decurge din nerespectarea regulilor și regulamentelor.

Regulamentul de evaluare prevede la art. 3 alin. (1) că veniturile sau cheltuielile nedeclarate sunt relevante pentru integritatea financiară, în măsura în care acestea nu au fost declarate veridice, dar și pentru integritatea etică, inclusiv, dar fără a se limita la, în măsura în care se referă la venituri secundare interzise, evaziune fiscală sau încălcarea prevederilor privind combaterea spălării banilor.

„Persoană apropiată”, conform definiției din Legea nr. 133/2016 privind declararea averii și a intereselor personale, este: „soțul/soția, copilul, concubinul/concubina subiectului declarării, persoana aflată la întreținerea subiectului declarării, de asemenea, persoana înrudită prin sânge sau prin adopție cu subiectului declarării (părinte, frate/soră, bunic/bunică, nepot/nepoată, unchi/mătușă) și persoana înrudită prin afinitate cu subiectul declarării (cumnat/cumnată, socru/soacră, ginere/noră)”.

Art. 1 alin. (1) din Legea nr. 93 cu privire la patenta de întreprinzător (în redacția din 2007) prevede că patenta de întreprinzător, denumită în continuare patentă, este un certificat de stat nominativ, ce atestă dreptul de a desfășura genul de activitate de întreprinzător indicat în ea în decursul unei anumite perioade de timp.

Art. 4 alin. (1) din Legea nr. 93 cu privire la patenta de întreprinzător prevede că solicitantul patentei depune cerere la inspectoratul fiscal teritorial pe raza căruia își are domiciliul sau la locul de desfășurare a activității preconizate; În cazul prevăzut - la alin.(7), solicitantul - depune cererea la primăria respectivă .

Art. 4 alin. (7) din Legea nr. 93 cu privire la patenta de întreprinzător prevede că patenta poate fi eliberată de primăria în a cărei rază de administrare solicitantul intenționează să-și desfășoare activitatea în baza patentei, în cazul dacă în localitatea respectivă nu este amplasat inspectoratul (oficiul) fiscal. Patenta eliberată de primărie este valabilă numai pe teritoriul administrat de aceasta.

Art. 14 alin. (2) din Legea nr. 93 cu privire la patenta de întreprinzător prevede că la achitarea plății pentru patentă, autoritatea fiscală sau, după caz, primăria eliberează titularului patentei cuponul (cupoanele) decupat de la duplicatul patentei, prin care se confirmă că patenta este valabilă până la un termen stabilit, și face înscrierea respectivă pe versoul patentei.

Art. 15 alin. (1) din Legea nr. 93 cu privire la patenta de întreprinzător prevede că responsabilitatea pentru aplicarea prevederilor prezentei legi referitor la eliberarea patentei și prelungirea termenului ei de valabilitate, precum și pentru încasarea taxei respective, o poartă autoritățile fiscale teritoriale și, după caz, primăriile.

c. Motivarea

În decizia din 1 august 2023, completul special de judecată CSJ a conchis că Comisia a identificat dubii serioase nefondate în legătură cu sursele de venit ale mamei candidatei pentru contribuția la procurarea apartamentului. Completul special de judecată CSJ și-a bazat concluzia pe faptul că Comisia de evaluare „trebuia să cerceteze multiaspectual, complet și obiectiv informația acumulată în privința candidatei și să pună la baza dubiilor serioase doar probe pertinente directe, dar nu ipoteze abstracte și rupte de contextul social-economic al Republicii Moldova”.

Mai mult, completul special de judecată al CSJ a indicat că Comisia „nu a ținut cont de explicația privind înregistrarea unui venit suplimentar de către mama reclamantei, soldat din activitatea de întreprinzător în bază de patentă, raportat la perioada de timp în care acesta ar fi fost realizat și că Comisia nu a făcut nici o referire la legislația fiscală din care rezulta această obligație a mamei reclamantei”. Completul special de judecată CSJ a acceptat argumentul candidatei conform căruia venitul obținut în baza patentei de întreprinzător nu este impozabil și nu este supus declarării fiscale. Și a conchis că „veniturile obținute din practicarea activității de întreprinzător nu se contabilizează, ele pot fi de diferite mărimi, de la sute și mii de lei până la milioane de lei”.

În contextul unei analize multiaspectuale, cuprinzătoare și obiective, Comisia a efectuat evaluarea reluată cu privire la candidată, bazată pe informațiile disponibile din timpul evaluării inițiale și informațiilor obținute în timpul evaluării reluate. În cadrul evaluării reluate, Comisia a primit informații adiționale cu privire la sursele de finanțare pretinse pentru achiziționarea apartamentului. Înregistrările oficiale arată că mama candidatei nu a deținut o patentă de întreprinzător, cu excepția a două luni în anul 1999. Comisia a primit, de asemenea, informații care confirmă absența înregistrărilor în băncile comerciale naționale din Republica Moldova a transferurilor bancare pe numele mamei candidatei de la fiul ei.

Comisia verifică modul de dobândire a bunurilor aflate în proprietatea sau posesia candidatului ori a persoanelor specificate la art. 2 alin. (2), precum și cheltuielile legate de întreținerea acestor bunuri și precum și sursele de venit ale acestora.

Apartamentul de 74 m.p. din mun. Chișinău, înregistrat în numele mamei candidatei și asupra căruia candidata deține dreptul de abitație, a avut o importanță deosebită în examinarea conformității candidatei cu criteriile de integritate etică și financiară. Detaliile despre contribuțiile financiare ale diferitelor persoane apropiate candidatei au generat inconsecvențe cu privire la banii utilizați de mama candidatei pentru achiziționarea unui apartament pe numele ei în 2018.

În ceea ce privește pretinsa contribuție la procurarea apartamentului din economiile în numerar ale mamei sale, Comisia a calculat, conform Anexei ”Avere nejustificată” la Regulamentul de evaluare, veniturile mamei candidatei pentru a stabili capacitatea ei de a acumula economii în numerar. Aceste calcule arată că pensia mamei candidatei a fost mai mică decât cuantumul CCP pentru fiecare an în perioada 2007 - iulie 2018. Luând în considerare veniturile din alte surse, inclusiv veniturile din vânzarea apartamentului în 2007 și contribuția financiară a unui membru apropiat al familiei ei [R.C], economiile maxime posibile ale mamei candidatei au ajuns la 254.601 MDL (est. 12.833 EUR) în perioada 2007 - 2018. Această sumă este inferioară contribuției de 19.000 EUR din toate sursele, în afară de presupusa contribuție a fratelui candidatei în sumă de 30.000 EUR.

La audierea din cadrul evaluării inițiale, candidata a recunoscut ea însăși că „[...] mătușa regulat transfera și transferă și până în prezent anumite ajutoare financiare surorii sale, care este unica rudă a ei ” și că „[...] și apropo, eu îmi dau seama că acești bani au mai fost utilizați de mama și pentru alte necesități, deoarece, evident, pensia pe care o primea la acea vreme [...] avea nevoi suplimentare pentru a clarifica anumite situații”. Cu toate acestea, chiar dacă aceste resurse suplimentare sunt adăugate la venitul mamei, calculele din tabelul veniturilor/cheltuielilor mamei candidatei arată dezechilibre de cheltuieli în fiecare an în perioada 2008 - 2015 și în 2018. Dezechilibrele identificate pentru fiecare an, sugerează că mama candidatei cheltuia mai degrabă aceste contribuții, decât le acumula sub formă de economii. Transferurile bancare primite de mama candidatei în perioada 2013 - 2015 din partea R.C. par mai mult o contribuție pentru cheltuielile curente, din cauza valorilor mici ale acestora.

Comisia a încercat, de asemenea, să verifice afirmațiile candidatei cu privire la activitatea în baza patentei de întreprinzător a mamei sale și veniturile obținute din această activitate, întrucât aceste fonduri au contribuit la achiziționarea unui apartament în 2018. Mama candidatei a declarat că activitatea sa ca și comerciant la piața locală din sat s-a încheiat aproximativ în perioada anilor 2010 - 2013. Conform informațiilor de la autoritatea publică locală, mama candidatei a lucrat la piața locală doar până în luna martie 2012. Nici autoritatea publică locală, nici cea fiscală, nu au confirmat declarațiile candidatei cu privire la patentele de întreprinzător emise pe numele mamei candidatei, iar legea prevedea obligația autorității publice locale și a autorității fiscale de a ține evidența acestora. Confruntată cu răspunsurile primite de la autorități cu privire la lipsa patentelor de întreprinzător emise pe numele mamei sale în perioada 2007 - 2013, candidata a argumentat inițial că a primit un răspuns de la autoritatea fiscală, confirmând că mama sa primise patenta de întreprinzător pentru prima dată în anul 1999 și probabil că a fost prelungită în anii următori, dar candidata nu a furnizat documente în acest sens. Candidata a pretins, de asemenea, în timpul evaluării reluate, că a solicitat informații de la SFS și aștepta răspunsul acestuia. Când Comisia a solicitat candidatei să furnizeze răspunsul SFS, candidata a prezentat un răspuns din partea SFS din data de 13 martie 2023, mult înainte de evaluarea reluată, care doar a confirmat că mamei candidatei i-a fost eliberată o singură patentă de întreprinzător, și numai pentru 2 luni, pentru perioada septembrie – noiembrie 1999.

Din documentele prezentate de către candidată în timpul evaluării reluate, este clar că încă din martie 2023, candidata știa de la SFS că nu au fost eliberate patente de întreprinzător pe numele mamei sale după 1999, dar candidata a insistat în continuare că mama sa deținea patentă de întreprinzător. În loc să atenueze dubiile Comisiei, eschivările și denaturarea informațiilor privind patentele de către candidată au afectat credibilitatea sa, cu privire la declarațiile sale despre presupusele venituri ale mamei sale obținute din activități realizate în baza patentei de întreprinzător.

Comisia reține, de asemenea, că candidata a fost întrebată de mai multe ori despre veniturile din activitatea antreprenorială a mamei sale, iar candidata a explicat de fiecare dată că nu vrea să facă presupuneri. Cu toate acestea, pentru prima dată în timpul audierii din cadrul evaluării reluate, candidata a declarat că mama sa obținea uneori aproximativ 100 - 200 USD per lună și acestea erau rezultate foarte bune - ceea ce înseamnă că veniturile mamei candidatei nu ajungeau la această sumă în fiecare lună. Candidata a menționat, de asemenea, în cadrul audierii respective, despre activitatea de meșteșugărit a mamei sale, declarând că mama sa vindea nu doar produse din gospodăria sa, ci și seturi de lenjerie și pături pe care le confecționa. Candidata nu a furnizat nicio informație despre

veniturile din această activitate suplimentară, pe care nu o menționase niciodată anterior ca sursă generatoare de venit pentru mama sa.

O altă sursă financiară care a provocat dubii serioase este contribuția fratelui candidatei. În timpul evaluării inițiale, Comisiei i-au fost furnizate două declarații vădit contradictorii. În prima declarație, fratele candidatei a indicat că contribuția sa a fost de 30.000 EUR, dintre care 20.000 EUR erau dintr-un împrumut luat de la o bancă din străinătate, iar 10.000 EUR erau din economiile personale. Odată ce Comisia a confruntat candidata cu faptul că data împrumutului era la opt luni după achiziționarea apartamentului, candidata a prezentat apoi acest împrumut ca fiind un împrumut pentru îmbunătățiri la apartament, furnizând o altă declarație a fratelui său pentru a susține această afirmație. Potrivit celei de-a doua declarații a acestuia, fratele candidatei contribuise cu suma de 30.000 EUR la achiziționarea apartamentului, din economiile sale personale și contractase creditul în sumă de 20.000 EUR în aprilie 2019, pentru lucrări de reparații și pentru achiziționarea de mobilier și electrocasnice pentru apartament. Cu toate acestea, în cadrul evaluării reluate, a devenit evident că împrumutul în sumă de 20.000 EUR se referea mai degrabă la achiziționarea unui automobil, decât la investiții în renovarea casei. Pentru a aborda această problemă, Comisia a solicitat candidatei documente suplimentare, în special o copie a contractului de împrumut pentru împrumutul fratelui candidatei, pe care fratele a exprimat disponibilitatea de a o furniza de la bun început. Candidata nu a furnizat o copie a contractului de împrumut, nici în cadrul evaluării inițiale, nici în cadrul celei reluate. În timpul audierilor din cadrul evaluării reluate, candidata a declarat că fratele său ar fi putut indica un alt scop pentru luarea împrumutului, deoarece intenționa să-și schimbe automobilul vechi. Afirmația candidatei că împrumutul a fost contractat de fapt pentru renovări, în realitate, contrazice afirmația sa anterioară, din evaluarea inițială, potrivit căreia apartamentul achiziționat era într-o stare locuibilă și nu avea nevoie de îmbunătățiri serioase. Suma de 20.000 EUR pentru îmbunătățiri reprezintă aproximativ 40% din costul apartamentului, ceea ce pare să fie exagerat de mult pentru reparații cosmetice și achiziționarea unor electrocasnice. Este foarte îndoielnic faptul că fratele candidatei nu și-a amintit exact, în momentul întocmirii primei sale declarații, cu cât a contribuit la procurarea apartamentului. Încercarea candidatei de a justifica schimbarea declarației fratelui său afectează credibilitatea privind contribuția acestuia ca sursă financiară pentru achiziționarea apartamentului. Inițial, candidata a prezentat împrumutul ca o contribuție la achiziționarea apartamentului, iar după ce i s-a solicitat să explice detaliile legate de acel împrumut, candidata l-a prezentat ca sursă pentru lucrări de îmbunătățire a apartamentului.

Afirmațiile candidatei cu privire la transmiterea a 30.000 EUR de la fratele său către mama sa au generat preocupări și datorită ambiguității lor inerente și contradicțiilor în declarațiile candidatei. Candidata a indicat, inițial, transferuri bancare internaționale, transport de colete prin autobuz sau livrare în numerar, ca modalitate de trimitere a mijloacelor bănești; cu toate acestea, fiind confruntată, în cadrul audierii din timpul reluării evaluării, cu absența oricăror înregistrări a transferurilor bancare internaționale pe numele mamei candidatei de către fiul său, candidata a declarat că fratele său a folosit, în principal, metoda prin intermediul transportatorilor de colete. Comisia și-a exprimat, de asemenea, dubiile cu privire la declarația candidatei despre modul în care mama sa își păstra economiile. Conform candidatei, toate resursele financiare acumulate ale mamei sale erau păstrate în numerar în sat, din cauza neîncrederii în sistemul bancar moldovenesc. În afara sumei de 30.000 EUR de la fiul său, aceasta include cel puțin sumele de 6.300 EUR și 3.000 USD de la sora sa, 6.500 EUR din vânzarea apartamentului din mun. Chișinău, păstrate timp de 11 ani din 2007 până în 2018, și economiile sale acumulate din activități antreprenoriale.

Dreptul de abitație al candidatei în apartamentul din mun. Chișinău și frecvența tranzacțiilor financiare înregistrate în vecinătatea acestuia, creează o conexiune puternică între candidată și locuință. În plus, din cauza inconsecvențelor din informațiile furnizate cu privire la presupusele surse pentru achiziționarea apartamentului, Comisia are dubii că mama candidatei este proprietarul real al apartamentului.

Având în vedere circumstanțele de mai sus în ceea ce privește evaluarea reluată a candidatei, Comisia are dubii serioase (art. 13 alin. (5) din Legea nr. 26/2022) cu privire la conformitatea candidatei cu criteriul de integritate financiară conform art. 8 alin. (4) lit. b) și alin. (5) lit. c) și d) din Legea nr. 26/2022, cu referire la sursele mijloacelor bănești utilizate pentru achiziționarea unui apartament în mun. Chișinău pe numele mamei sale. În contextul dreptului de abitație al candidatei în acest apartament, începând cu 2020 și a frecvenței tranzacțiilor înregistrate în cartierul în care este amplasat apartamentul, care sunt semnificativ mai frecvente decât tranzacțiile înregistrate în alt loc (alte locuri) în care își declară reședința, și având dubii cu privire la sursele mijloacelor bănești pentru ca mama sa să achiziționeze apartamentul, Comisia are dubii serioase cu privire la faptul dacă mama candidatei sau însăși candidata este proprietarul de facto al acestui bun.

Problema 2. Rolul asumat de către candidată la Adunarea Generală a Judecătorilor din 2019

a. Faptele

La 13 septembrie 2019, 87 judecători din diferite instanțe judecătorești au solicitat Consiliului Superior al Magistraturii (în continuare „CSM”) convocarea la data de 20 septembrie 2019 a Adunării Generale a Judecătorilor (în continuare „AGJ”). Conform art. 23² alin. (3) din Legea nr. 514/1995 privind organizarea judecătorească, Adunarea Generală a Judecătorilor poate fi convocată și în cazuri excepționale, la inițiativa CSM sau a cel puțin 50 judecători, în cel mult 10 zile lucrătoare de la data înregistrării solicitării.

Ședința CSM stabilită pentru data de 17 septembrie 2019 nu a avut loc, din lipsă de cvorum, iar următoarea ședință a fost programată pentru 19 septembrie 2019. Între timp, la 18 septembrie 2019, 53 judecători au contestat înacțiunea CSM privind solicitarea de a convoca AGJ la Curtea de Apel Chișinău, chiar dacă cele 10 zile lucrătoare prevăzute de lege pentru CSM de a convoca AGJ nu ar fi expirat până la data de 27 septembrie 2019. La ședința CSM din 19 septembrie 2019 s-a anunțat că cel puțin cinci judecători și-au retras semnăturile de pe cererea privind convocarea AGJ, deoarece nu susțineau revocarea mandatelor membrilor CSM.

La 20 septembrie 2019, în calitate de președinte al Completului specializat pentru examinarea acțiunilor în contencios administrativ al Curții de Apel Chișinău, candidata și alți doi judecători au examinat cauza privind obligarea CSM de a convoca AGJ. Prin Hotărârea din 20 septembrie 2019, completul a decis ca AGJ să fie convocată la data de 27 septembrie 2019 și a stabilit ordinea de zi pentru ședință. CSM a atacat Hotărârea din 20 septembrie 2019, invocând mai multe aspecte, unul dintre acestea fiind competența instanței de a soluționa cauza la acea dată, deoarece CSM susținea că avea termen până la 27 septembrie de a examina cererea privind convocarea AGJ.

La 24 septembrie 2019, CSM a respins solicitarea de convocare a AGJ, susținând că organizarea AGJ era discreționară, nefiind obligatorie. Mai mult, scopul convocării AGJ era revocarea mandatelor membrilor CSM, dar judecătorii semnatori nu indicaseră motivele legale pentru revocare. CSM a concluzionat că solicitarea nu a fost justificată și că revocarea mandatelor membrilor CSM avea scopul „de a împiedica Consiliul să oprească reformele inițiate în sistemul judiciar”.

La data de 26 septembrie 2019, Curtea Supremă de Justiție (în continuare „CSJ”) a respins recursul CSM cu trei voturi din cele cinci ale completului de judecată. CSJ a stabilit că termenul „poate” din art. 23² alin. (3) din Legea nr. 514/1995 privind organizarea judecătorească, nu acordă CSM autoritate discreționară de a convoca AGJ; în schimb, CSM avea obligația de a convoca AGJ la solicitarea a 50 judecători. CSJ a clarificat, de asemenea, că termenul de 10 zile lucrătoare, stipulat de lege, se referă la organizarea AGJ, nu la decizia CSM de a o convoca. Doi judecători au avut opinii separate, susținând că hotărârea judecătorească contestată ar fi trebuit anulată, iar Curtea de Apel Chișinău nu avea competența să judece cauza, care de altfel ar fi trebuit să intre în competența Judecătoriei Chișinău.

La 27 septembrie 2019, candidata a participat la AGJ, care a fost convocată în baza Hotărârii Curții de Apel Chișinău din 20 septembrie 2019. AGJ din 2019 a fost un eveniment mediatizat intens și a fost monitorizat îndeaproape de societatea civilă, media locală, profesioniști și instituții în domeniul dreptului. Căutările de articole de știri legate de AGJ 2019, întreprinse în cadrul evaluării reluate, au produs 27 de rezultate care au inclus materiale publicate de canale de știri, portaluri de știri, asociații juridice, profesioniști în domeniul dreptului etc. De asemenea, au fost identificate 15 articole în limba engleză despre acest eveniment.

Totodată, AGJ din 2019 a atras atenția cercurilor diplomatice și comunității juridice internaționale, în special, pentru că legea nu prevede revocarea membrilor judecători dintr-un organ de autoadministrare judiciară din cauza pierderii credibilității, o practică care contravine standardelor europene, așa cum este prezentat în opinia Comisiei de la Veneția privind reforma CSJ datată la 14 octombrie 2019, că ar fi o practică contrară standardelor europene. Comisia de la Veneția a reiterat că este necesar să se asigure respectul deplin al Constituției [Republicii Moldova].

În scurt timp după ce a avut loc AGJ 2019, Ambasada SUA în Republica Moldova³⁹ și-a exprimat îngrijorările cu privire la „informațiile conform cărora recenta hotărâre a Adunării Generale Extraordinare a Judecătorilor de revocare a judecătorilor din Consiliul Superior al Magistraturii, nu a respectat procedura legală corespunzătoare și ar putea să fi avut scopul blocării reformelor necesare – inclusiv verificarea externă a judecătorilor și procurorilor sau pentru a proteja de urmărire penală judecătorii acuzați de corupție”.

De asemenea, președintele Comisiei de la Veneția⁴⁰ a declarat că este foarte îngrijorat de “conflictul actual dintre diferitele instituții ale statului și a solicitat respectarea Constituției, a mandatului și a competențelor instituțiilor statului”. Președintele a chemat instituțiile naționale „să coopereze loial și productiv unii cu alții pentru a găsi o soluție pe termen lung pentru independența și integritatea sistemului judiciar și al procuraturii în conformitate cu Constituția Republicii Moldova și cu principiile internaționale ale democrației și statului de drept”.

³⁹ Declarația ambasadei SUA privind evoluțiile recente în sistemul de justiție din Moldova, a se accesa aici: [U.S. Embassy statement regarding recent developments in Moldova's justice system - U.S. Embassy in Moldova \(usembassy.gov\)](https://usembassy.gov/statement-regarding-recent-developments-in-moldova-s-justice-system/).

⁴⁰ Declarația președintelui Comisiei de la Veneția, a se accesa aici: [Venice Commission: Council of Europe \(coe.int\)](https://www.coe.int/en/venice).

La audierea din cadrul evaluării inițiale, candidata a confirmat că ea a deschis AGJ pe motivul absenței Președintelui CSM și că a dat citire deciziei Completului specializat în examinarea acțiunilor în contencios administrativ. Ea a confirmat că a anunțat că decizia era definitivă și executorie și că a citit dispozitivul acesteia, prin care completul său a dispus adoptarea actului administrativ pentru executarea deciziei din 20 septembrie 2019. Candidata a confirmat, de asemenea, că a anunțat numărul de persoane prezente și a declarat că exista cvorum și, prin urmare, o Adunare Extraordinară deliberativă. Ea a confirmat, de asemenea, că a propus apoi să se treacă la ordinea de zi și a anunțat că regulamentul impunea alegerea unui președinte și a unui secretar pentru ședință. Ea a nominalizat apoi un coleg pentru funcția de președinte al AGJ și a solicitat ca candidatura acestuia să fie supusă votului și ca voturile să fie numărate.

În timpul audierii din cadrul evaluării inițiale, candidata a explicat, de asemenea, că a fost rugată de colegii săi să deschidă AGJ, pentru a-i conferi un statut de solemnitate, în calitate de președinte al Completului care a decis asupra acțiunii și care a făcut posibilă convocarea acestei Adunări. În plus, în discursul său de deschidere, candidata și-a exprimat poziția personală cu privire la starea lucrurilor în sistemul judiciar și necesitatea de schimbare. În legătură cu exprimarea opiniilor sale personale, candidata a declarat că consideră că are dreptul să-și exprime opiniile, inclusiv cele critice, cu referire la funcționarea sistemului judiciar.

În comunicarea scrisă din cadrul evaluării reluate și în cadrul audierii, candidata a negat că ar fi avut un „rol” în cadrul AGJ și a afirmat că participarea sa la ședință s-a datorat calității sale de magistrat și faptului că AGJ este un organ de autoadministrare judiciară. Candidata a declarat că participarea la autoadministrarea judiciară este un drept al său și că o astfel de autoadministrare reprezintă capacitatea reală a instanțelor și judecătorilor de a rezolva problemele privind funcționarea sistemului judiciar, în mod autonom și responsabil. Candidata a mai afirmat că, în calitate de magistrat, are dreptul de a-și exercita libertatea de exprimare în cadrul AGJ și că a exprimat poziția sa personală în calitate de judecător participant la adunare, nu în calitate de judecător care a emis hotărârea privind convocarea AGJ. Candidata a subliniat că prezența sa și opiniile exprimate la această adunare reprezentau viziunea sa personală asupra situației din sistemul judiciar la acea vreme și că a simțit că este criticată și „persecutată” de unii membri SCM pentru opinia sa.

În timpul evaluării reluate, în răspuns la notificarea cu privire la faptele și dubiile serioase, candidata a reiterat că, în momentul AGJ, hotărârea emisă de completul din care făcea parte, avea efectul de *res judicata*, iar legalitatea acesteia a fost confirmată și susținută de decizia CSJ, iar dreptul la libertatea de exprimare în cadrul acestui organism îi este absolut garantat, inclusiv de art. 10 al Convenției Europene a Drepturilor Omului (în continuare „Convenția”).

Cu referire la acoperirea mediatică a acestui eveniment, candidata a declarat că „a fost absolut normal să fie așa, deoarece a fost pentru prima dată când sistemul judiciar a reacționat în public critic la activitatea organului său administrativ, care a fost direct și explicit vizat în Declarația privind statul capturat, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova în iulie 2019”.

În comunicarea sa scrisă cu Comisia și în timpul audierii din cadrul evaluării reluate, candidata a subliniat că „invocarea participării sale la acest eveniment ca o îndoială cu privire la integritatea sa etică ar constitui o pedeapsă pentru afirmațiile critice la adresa activității Consiliului Superior al Magistraturii (CSM) - un fapt absolut inadmisibil pe care îl consideră un mod de persecuție pentru

poziția critică exprimată public, mai ales având în vedere recente cauze de la CtEDO Zurek contra Poloniei (2022) și Todorova contra Bulgariei (2021)”.

În explicațiile sale suplimentare post-audiere, furnizate la 27 noiembrie 2023, candidata s-a referit la pct. 6 al Regulamentului Adunării Generale a Judecătorilor, aprobat prin Hotărârea AGJ nr. 1 din 23 noiembrie 2012 și ultima modificare prin Hotărârea nr. 11 a AGJ din 11 martie 2016, care prevede că Adunarea Generală a Judecătorilor poate fi convocată în ședințe extraordinare (excepționale) la inițiativa Consiliului Superior al Magistraturii sau la solicitarea a cel puțin 50 judecători. Solicitarea pentru convocarea unei ședințe extraordinare, semnată de judecători, indicându-și numele, prenumele, instanța în care activează, împreună cu proiectul de ordine de zi pentru ședința extraordinară, se depune la Consiliul Superior al Magistraturii. Consiliul anunță, prin hotărâre, data ședinței extraordinare a Adunării Generale în termen de cel mult 10 zile de la data solicitării, informând judecătorii, în termen de trei zile calendaristice, în temeiul acestui Regulament. Candidata a mai declarat că, prin urmare, indicația din solicitarea de convocare a AGJ, formulată de judecătorii reclamânți, era obligatorie conform reglementărilor legale menționate *supra*, iar verificarea acestei condiții a fost efectuată de către completul CSJ în conformitate cu legea.

b. Cadrul normativ

Conform art. 4 alin. (2) din Codului de etică și de conduită profesională al judecătorului (2015), judecătorul își va exercita funcțiile nepărtinitor și fără prejudecăți, nu va manifesta atitudine preconcepută prin exprimare sau prin fapte și nu-și va permite cuvinte, fraze, gesturi sau alte acțiuni care ar putea fi interpretate ca semne de părtinire sau prejudecată.

Conform art. 5 alin. (12) din Codului de etică și de conduită profesională al judecătorului (2015), activitățile extrajudiciare ale judecătorului nu vor provoca îndoieli cu privire la imparțialitatea, obiectivitatea sau integritatea sa.

Conform principiului profesionalismului din art. 6 alin. (2) al Codului de etică și de conduită profesională al judecătorului (2015), judecătorul trebuie să se abțină de la orice comportament, acțiune sau manifestare, care ar putea prejudicia încrederea publicului în sistemul judecătoresc.

Principiul 2.2 din Principiile de la Bangalore privind conduita judiciară (2002) prevede că judecătorul se va strădui să adopte o conduită, atât în instanță, cât și în afara acesteia, care să mențină și să întărească încrederea publicului, a juriștilor și a justițiabililor în imparțialitatea judecătorului și a corpului judiciar

Principiul 3.1 din Principiile de la Bangalore privind conduita judiciară (2002) prevede că judecătorul trebuie să se asigure că în ochii unui observator rezonabil conduita sa este ireproșabilă.

Principiul 3.2 din Principiile de la Bangalore privind conduita judiciară (2002) prevede că atitudinea și conduita unui judecător trebuie să reafirme încrederea publicului în integritatea corpului judiciar. [...]

Principiul 4.6 din Principiile de la Bangalore privind conduita judiciară (2002) prevede că la fel ca orice alt cetățean, judecătorul are dreptul la libertatea de exprimare, libertatea convingerilor, libertatea

de asociere și de adunare, dar își va exercita aceste drepturi având o conduită conformă cu demnitatea funcției judiciare, ca și cu imparțialitatea și independența corpului judiciar.

Principiul 4.13 din Principiile de la Bangalore privind conduita judiciară (2002) prevede că judecătorul poate înființa sau poate adera la asociații ale magistraților sau participa la alte organizații care reprezintă interesele judecătorilor.

Potrivit CtEDO, libertatea de exprimare constituie una dintre fundamentele esențiale ale unei societăți democratice și una dintre condițiile de bază pentru progresul acesteia și pentru auto-realizarea fiecărei persoane (*Delfi AS contra Estoniei* [GC], nr. 64569/09, paragraful 131, CtEDO 2015; și *Perinçek contra Elveției* [GC], nr. 27510/08, paragraful 196, CtEDO 2015). Art. 10 alin. (2) din Convenție prevede puține posibilități de restricționare a libertății de exprimare în domeniul discursului politic sau în chestiuni de interes general (a se vedea *Sürek contra Turciei* (nr. 1) [GC], nr. 26682/95, paragraful 61, CtEDO 1999-IV; *Lindon, Otchakovsky-Laurens și July contra Franței* [GC], nr. 21279/02 și nr. 36448/02, paragraful 46, CtEDO 2007-IV; și *Axel Springer AG contra Germaniei* [GC], nr. 39954/08, paragraful 90, 7 februarie 2012). Remarciile privind funcționarea sistemului judiciar privesc chestiuni de interes public (*Roland Dumas contra Franței*, nr. 34875/07, paragraful 43, 15 iulie 2010, și *Morice contra Franței* [GC], nr. 29369/10, paragraful 125, CtEDO 2015, *Kudeshkina contra Rusiei*, nr. 29492/05, paragraful 86, 26 februarie 2009). Libertatea de exprimare este supusă unor excepții, care trebuie interpretate în mod restrictiv, iar necesitatea oricăror restricții trebuie stabilită convingător (*Baka contra Ungariei* [GC], nr. 20261/12, paragraful 158, 23 iunie 2016).

În conformitate cu principiile consacrate ale CtEDO, având în vedere locul proeminent pe care sistemul judiciar îl ocupă în rândul organelor de stat, într-o societate democratică, funcționarii publici care activează în sistemul judiciar ar trebui să dea dovadă de reținere în exercitarea libertății lor de exprimare, în toate cazurile, în care autoritatea și imparțialitatea sistemului judiciar ar putea fi puse sub semnul întrebării (*Wille contra Liechtenstein* [GC], nr. 28396/95, paragraful 64, 28 octombrie 1999). Diseminarea chiar și a informațiilor corecte trebuie efectuată cu moderație și cu bună-cuviință (*Kudeshkina contra Rusiei*, nr. 29492/05, paragraful 93, 26 februarie 2009). Discernământul ar trebui să îi descurajeze să facă uz de presă, chiar și atunci când sunt provocați (*Olujić contra Croației*, nr. 22330/05, paragraful 59, 5 mai 2009), dar și în exprimarea criticilor față de colegii funcționari publici și, în special, alți judecători (*Di Giovanni contra Italiei*, nr. 51160/06, paragraful 81, iulie 2013). Autoritățile judiciare, în exercitarea funcției lor jurisdicționale, sunt obligate să manifeste discreție maximă în ceea ce privește cazurile cu care se confruntă, pentru a-și păstra imaginea de judecători imparțiali.

CtEDO a subliniat că sistemul judiciar, în calitate de garant al justiției, o valoare fundamentală într-un stat de drept, trebuie să se bucure de încrederea publicului, dacă vrea să aibă succes în îndeplinirea atribuțiilor sale (*Morice contra Franței* [GC], nr. 29369/10, paragraful 128, CtEDO 2015). Pentru a inspira încredere publicului, CtEDO cere ca un tribunal, care intră sub incidența art. 6 din CEDO, să fie imparțial. Imparțialitatea înseamnă în mod normal absența prejudecății sau a părtinirii. Existența imparțialității trebuie determinată conform testelor subiective și obiective. CtEDO a făcut distincția între o abordare subiectivă, care încearcă să stabilească convingerea sau interesul personal al unui anumit judecător într-un caz particular, și o abordare obiectivă, care determină dacă acesta a oferit suficiente garanții pentru a exclude orice îndoială legitimă în acest sens (a se vedea, *Deli contra Republicii Moldova*, nr. 42010/06, paragraful 35, 22 octombrie 2019, *Grievs contra Regatului Unit*

[GC], nr. 57067/00, § 69, CtEDO 2003-XII (extras); *Kyprianou*, menționat supra, § 118; *Morice contra Franței* [GC], nr. 29369/10, § 73, CtEDO 2015, cu referințe suplimentare; și *Ramos Nunes de Carvalho e Sá contra Portugaliei* [GC], nr. 55391/13 și alții, § 145, 6 noiembrie 2018). În această conexiune, chiar și aparențele pot fi de o anumită importanță, deoarece „justiția nu trebuie doar să fie făcută, ci trebuie și să fie văzută că este făcută” (a se vedea *De Cubber c. Belgia*, 26 octombrie 1984, § 26, Seria A nr. 86, și *Ramos Nunes de Carvalho e Sá*, menționat supra, paragraful 147).

Când se decide asupra libertății de exprimare a judecătorilor, în cazuri referitoare la procedurile disciplinare în privința judecătorilor sau la demiterea sau numirea lor, CtEDO trebuie să stabilească mai întâi dacă măsura contestată a constituit o ingerință în exercitarea libertății de exprimare a reclamantului - sub forma unei „formalități, condiții, restricții sau pedepse” – sau, dacă măsura atacată a afectat doar exercitarea dreptului de a deține o funcție publică în administrarea justiției, un drept neasigurat în Convenție. Pentru a răspunde la această întrebare, CtEDO determină amploarea măsurii plasând-o în contextul faptelor speței și a legislației relevante (*Harabin contra Slovaciei*, nr. 58688/11, 20 noiembrie 2012, *Wille contra Liechtenstein* [GC], nr. 28396/95, paragrafele 42 - 43, CtEDO 1999 VII, *Poyraz contra Turciei*, nr. 15966/06, paragrafele 55-57, 7 decembrie 2010). CtEDO ia în considerare succesiunea evenimentelor relevante în ansamblul lor, mai degrabă decât ca incidente separate și distincte (*Kövesi contra României*, nr. 3594/19, paragraful 188, 5 mai 2020, *Miroslava Todorova contra Bulgariei*, nr. 40072/13, paragraful 155, 19 octombrie 2021).

Conform Principiilor de bază privind independența judiciară:

„8. În conformitate cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, membrii ramurii judiciare au dreptul, ca și alți cetățeni, la libertatea de exprimare, credință, asociere și întrunire; cu condiția, totuși, că în exercitarea acestor drepturi, judecătorii să se comporte întotdeauna într-un mod care să păstreze demnitatea funcției lor și imparțialitatea și independența sistemului judiciar”.⁴¹

Recomandările raportorului special al ONU privind independența judecătorilor și avocaților, în adresate Consiliului Drepturilor Omului, menționează:

„101. În exercitarea libertății lor de exprimare, judecătorii și procurorii ar trebui să aibă în vedere responsabilitățile și îndatoririle lor ca funcționari publici și să manifeste reținere în exprimarea opiniilor și punctelor de vedere în orice circumstanță în care, în ochii unui observator rezonabil, afirmațiile lor ar putea compromite obiectiv funcția lor sau independența și imparțialitatea lor.

102. Ca principiu general, judecătorii și procurorii nu ar trebui să se implice în controverse publice. Cu toate acestea, în circumstanțe limitate, ei pot să-și exprime opiniile și punctele de vedere cu privire la probleme politice sensibile, de exemplu, atunci când participă la dezbateri publice referitoare la legislație și politici care pot afecta sistemul judiciar sau procuratura. În situațiile în care democrația și statul de drept sunt amenințate, judecătorii au datoria de a vorbi în apărarea ordinii constituționale și a restabilirii democrației”.⁴²

Raportul Comisiei de la Veneția privind libertatea de expresie a judecătorilor, adoptat în cadrul celei de-a 103-a sesiuni plenare (Veneția, 19-20 iunie 2015, CDL-AD(2015)018), menționează:

⁴¹ Principiile de bază privind independența puterii judecătorești, adoptate în cadrul celui de-al șaptelea Congres al Națiunilor Unite pentru prevenirea criminalității și tratamentul infractorilor, susținute prin Rezoluțiile Adunării Generale a ONU 40/32 din 29 noiembrie 1985 și 40/146 din 13 decembrie 1985.

⁴² Raport privind libertatea de exprimare, asociere și întrunire pașnică a judecătorilor și procurorilor, alin. 102 -102, prezentat de Raportorul Special al ONU privind independența judecătorilor și avocaților, domnul Diego García-Sayán, în adresa Consiliului Drepturilor Omului.

„80. Dispozițiile legislative și constituționale europene și jurisprudența relevantă arată că garanțiile privind libertatea de exprimare se extind și la funcționarii publici, inclusiv la judecători. Cu toate acestea, specificitatea îndatoririlor și responsabilităților care revin judecătorilor și necesitatea de a asigura imparțialitatea și independența sistemului judiciar sunt considerate scopuri legitime pentru a impune restricții specifice asupra libertății de exprimare, asociere și adunare a judecătorilor, inclusiv asupra activităților lor politice”.⁴³

Potrivit Opiniei nr. 3 (2002) a Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE):

27. Judecătorii nu ar trebui să fie izolați de societatea în care trăiesc, deoarece sistemul judiciar poate funcționa corect doar dacă judecătorii sunt în contact cu realitatea. Mai mult, în calitate de cetățeni, judecătorii se bucură de drepturile și libertățile fundamentale protejate, în special, de Convenția Europeană a Drepturilor Omului (libertatea de opinie, libertatea religioasă, etc.). Prin urmare, ar trebui să rămână în general liberi să se implice în activități extra-profesionale la alegerea lor.

28. Cu toate acestea, astfel de activități pot compromite imparțialitatea lor sau chiar independența lor. Prin urmare, este nevoie de un echilibru rezonabil între măsura în care judecătorii pot fi implicați în societate și necesitatea ca aceștia să fie și să fie percepuți ca independenți și imparțiali în îndeplinirea atribuțiilor lor. În ultimă instanță, întotdeauna trebuie pusă întrebarea dacă, în contextul social particular și în ochii unui observator rezonabil și informat, judecătorul s-a implicat într-o activitate care ar putea compromite obiectiv independența sau imparțialitatea sa.

39. CCJE consideră că regulile de conduită profesională ar trebui să solicite judecătorilor să evite orice activitate susceptibilă să compromită demnitatea funcției lor și să mențină încrederea publică în sistemul judiciar prin minimizarea riscului de conflicte de interese. În acest sens, ei ar trebui să se abțină de la orice activitate profesională suplimentară care ar restricționa independența lor și ar pune în pericol imparțialitatea. În acest context, CCJE susține prevederea Cartei Europene privind Statutul Judecătorilor conform căreia „libertatea judecătorilor de a desfășura activități în afara mandatului lor judiciar nu poate fi limitată decât în măsura în care astfel de activități externe sunt incompatibile cu încrederea, imparțialitatea sau independența unui judecător, sau cu disponibilitatea sa necesară pentru a se ocupa cu atenție și într-un termen rezonabil de chestiunile puse în fața sa” (alin. 4.2) ... Este [...] esențial ca judecătorii să continue să-și dedice cea mai mare parte a timpului lor de lucru rolului de judecători, inclusiv activităților conexe, și să nu fie tentați să acorde atenție excesivă activităților extrajudiciare. Există evident un risc crescut de acordare a unei atenții excesive acestor activități dacă sunt permise în schimbul unei recompense. Linia exactă între ceea ce este permis și ceea ce nu este permis trebuie trasată la nivel de fiecare țară în parte....⁴⁴

Conform Avizului nr. 18 din 2015 al CCJE:

41. În relațiile sale cu celelalte două puteri ale statului, puterea judecătorească trebuie să evite să fie percepută ca apărând doar interesele sale, exagerând astfel preocupările sale particulare. Mai degrabă, sistemul judiciar trebuie să-și asume responsabilitatea față de societatea pe care o servește. Sistemul judecătoresc trebuie să arate înțelegere și responsabilitate față de nevoile publicului și de exigențele banului public. Sistemul judiciar poate oferi perspective cu privire la posibilele efecte ale proiectelor de legislație sau decizii executive asupra capacității sectorului judecătoresc de a-și îndeplini rolul constituțional. Sistemele judiciare trebuie, de asemenea, să aibă grijă să nu se opună tuturor

⁴³ Raportul Comisiei de la Veneția privind libertatea de exprimare a judecătorilor, adoptat în cadrul celei de-a 103-a sesiuni plenare (Veneția, 19-20 iunie 2015, CDL-AD(2015)018).

⁴⁴ Avizul nr. 3 (2002) al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE) privind principiile și regulile privind conduita profesională a judecătorilor, adoptat la 19 noiembrie 2002.

schimbărilor propuse în sistemul judiciar, etichetându-le drept atacuri la adresa independenței judecătorești. Cu toate acestea, dacă independența judecătorească sau capacitatea puterii judecătorești de a-și exercita rolul constituțional sunt amenințate sau atacate, judiciarul trebuie să-și apere poziția fără teamă.⁴⁵

Conform art. 8 alin. (2) din Legea nr. 26/2022, se consideră că un candidat corespunde *criteriului de integritate etică* dacă:

- a. nu a încălcat grav regulile de etică și conduită profesională a judecătorilor, a procurorilor sau, după caz, a altor profesii, precum și nu a admis, în activitatea sa, acțiuni sau inacțiuni reprobabile, care ar fi inexplicabile din punctul de vedere al unui profesionist în domeniul dreptului și al unui observator imparțial;
- b. în privința acestuia nu există suspiciuni rezonabile privind comiterea actelor de corupție, actelor conexe actelor de corupție sau faptelor coruptibile în sensul Legii integrității nr. 82/2017;
- c. nu a încălcat regimul juridic al declarării averii și intereselor personale, al conflictelor de interese, al incompatibilităților, al restricțiilor și/sau al limitărilor.

Și în final, conform art. 2 alin. (2) din Regulamentul de evaluare al Comisiei, la evaluarea conformității cu criteriul de integritate etică, Comisia poate lua în considerare seriozitatea sau gravitatea, contextul adiacent și premeditarea asociată oricărui incident de integritate etică și, în cazul incidentelor minore, dacă a existat o perioadă de timp suficientă fără incidente ulterioare. La determinarea gravității, Comisia va lua în considerare toate circumstanțele, care să cuprindă, dar fără a se limita la următoarele:

- a. dacă incidentul a fost un eveniment singular;
- b. lipsa unor prejudicii sau producerea de prejudicii nesemnificative în adresa intereselor private sau publice (inclusiv încrederii publice) – cum ar fi o încălcare obișnuită a regulamentului rutier
- c. sau care nu este perceput de către un observator obiectiv drept atitudine lipsită de respect față de ordinea socială care decurge din nerespectarea regulilor și regulamentelor.

c. Motivarea

În decizia sa din 1 august 2023 completul special de judecată al CSJ a reținut că detaliile conduitei reclamantei în calitate de magistrată și în calitate de participantă la Adunarea Generală a Judecătorilor din 27 septembrie 2019 nu denotă nici o abatere de la corectitudinea, justețea, onestitatea și moralitatea judiciară. Prin urmare, reclamanta nu a încălcat principiul integrității etice și că acțiunile/activitățile din cadrul Adunării Generale a Judecătorilor sunt autonome și nu derivă din hotărârea de convocare, ele reprezintă o executare directă a legii prin care judecătorii își exercită dreptul la autoadministrare judecătorească. Completul special de judecată al CSJ s-a referit la prevederile Codului de etică și de conduită profesională al judecătorului, statuând că judecătorul își va exercita funcțiile nepărtinitor și fără prejudecăți, nu va manifesta atitudine preconcepută prin exprimare sau prin fapte și nu-și va permite cuvinte, fraze, gesturi sau alte acțiuni care ar putea fi interpretate ca semne de părtinire sau prejudecată. Completul special de judecată a mai concluzionat că problema imparțialității

⁴⁵ Avizul nr. 18 al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE) privind poziția judiciară și relația acesteia cu celelalte puteri ale statului într-o democrație modernă, adoptat la 16 octombrie 2015

judecătorului, precum și problema aparenței de părtinire, poate fi pusă în discuție doar atunci când cauza este audiată.

Având în vedere decizia completului de judecată special al CSJ și informațiile evaluate în cadrul evaluării reluate, Comisia nu include această problemă în constatarea sa privind promovarea sau nepromovarea candidatei în cadrul evaluării reluate. În același timp, Comisia nu poate fi de acord cu soluția completului de judecată special al CSJ privind faptul că conduita candidatei nu se abate de la standardele etice și că nu a încălcat principiul integrității în conformitate cu criteriile stabilite de Legea nr. 26/2022, din următoarele motive.

În decizia sa din cadrul evaluării inițiale cu referire la candidată, Comisia a reținut că, atunci când a evaluat conduita candidatei la AGJ din 27 septembrie 2019, Comisia nu a apreciat participarea candidatei la adunare ca atare sau opiniile personale ale acesteia în calitate de magistrată. Comisia recunoaște pe deplin că judecătorii, ca toate ființele umane, se bucură de dreptul la libertatea de exprimare. Acest drept este garantat de o gamă largă de norme în dreptul internațional și național. Comisia recunoaște, de asemenea, că judecătorii au dreptul de a participa la auto-administrarea judiciară.

Candidata susține că participarea sa la Adunare și acțiunile sale sunt pe deplin protejate de dreptul său la libertatea de exprimare. În sprijinul poziției sale, candidata a făcut referire la două cauze CtEDO: *Żurek contra Poloniei*, nr. 39650/18, 16 iunie 2022 și *Miroslava Todorova contra Bulgariei*, nr. 40072/13, 19 octombrie 2021. Reclamantul în cazul *Żurek contra Poloniei* a fost un judecător și purtător de cuvânt al Consiliului Național al Judecătorilor (CNJ). În această calitate, el a fost unul dintre principalii critici ai schimbărilor din sistemul judiciar, inițiate de puterile legislative și executive ale statului. Cauza a vizat, în principal, destituirea reclamantului din CNJ, înainte de încheierea mandatului său și acuzația sa privind o campanie pentru a-l reduce la tăcere. CtEDO a examinat măsurile întreprinse de autorități în cazul reclamantului. CtEDO a conchis că acumularea acestor măsuri ar putea fi caracterizată ca o strategie menită să intimideze (sau chiar să-l reducă la tăcere) pe reclamant, în legătură cu opiniile pe care le exprimase în apărarea statului de drept și a independenței judiciare. CtEDO a considerat că măsurile contestate au avut un efect descurajator, în sensul că acestea trebuie să fi descurajat nu numai pe reclamant, ci și alți judecători să participe la dezbateri publice privind reformele legislative care afectează sistemul judiciar și, în general, privind problemele referitoare la independența justiției. Reclamanta în cauza *Miroslava Todorova contra Bulgariei* a fost președintele Uniunii Judecătorilor din Bulgaria (UBJ). În această calitate, a făcut declarații publice de mai multe ori, criticând acțiunile Consiliului Suprem al Magistraturii (CSM), în special în legătură cu anumite numiri ale președinților de instanțe, precum și politicile Guvernului în domeniul judiciar.. Împotriva reclamantei au fost inițiate două proceduri disciplinare. CSM a dispus reducerea salariului acesteia, urmată de concedierea reclamantei pe motiv de întârzieri în soluționarea dosarelor aflate în gestiune. CtEDO a constatat că principalul scop al procedurilor disciplinare împotriva reclamantei și a sancțiunilor aplicate de CSM nu a fost acela de a asigura respectarea termenelor limită pentru soluționarea cauzelor, ci de a o pedepsi și intimida în legătură cu criticile aduse CSM și executivului.

Spre deosebire de reclamanții din cauzele menționate supra, evaluarea candidatei nu se referă la opiniile exprimate de ea cu privire la funcționarea sistemului judiciar, care intră în sfera dezbaterii cu privire la chestiuni de interes general, ci la rolul pe care și l-a asumat la AGJ după ce a prezidat completul care a dispus convocarea acestei adunări. Candidata nu doar că a inaugurat AGJ în locul

Președintelui CSM, dar a citit și hotărârea completului de judecată, care a impus convocarea AGJ. A declarat hotărârea ca fiind definitivă și executorie, a confirmat cvorumul și a condus alegerile președintelui și secretarului. Remarcabil este că a nominalizat chiar un judecător pentru funcția de președinte al AGJ, supervizând și conducând practic procedurile pe care ea însăși le-a dispus să fie convocate.

Rolul de conducere asumat de candidată a fost considerat către Comisie impropriu, în virtutea participării sale la luarea deciziei urmare recursului, de convocare a adunării. După cum a subliniat chiar candidata în cadrul audierii în timpul evaluării inițiale, colegii săi au rugat-o să deschidă AGJ pentru a-i conferi un statut de solemnitate în calitate de președinte al completului care a decis asupra acțiunii și care a făcut posibilă convocarea adunării. În loc să atenueze comportamentul candidatei, așa cum a reținut anterior Comisia, această invitație ar fi trebuit să servească drept avertisment pentru ea cu privire la caracterul impropriu al participării sale, deoarece a conferit greutatea funcției și rolului său în luarea deciziei, asupra AGJ. În timpul evaluării reluate, candidata a revenit asupra afirmației, statuând că la AGJ, ea și-a exprimat doar poziția personală ca judecător participant la ședință și nu ca judecător care a emis hotărârea privind convocarea adunării. Comisia reține că, având în vedere succesiunea evenimentelor și circumstanțele din jur, ar fi fost imposibil de distanțat candidata de hotărârea adoptată cu câteva zile înainte. Dimpotrivă, poziția ei în calitate de președinte al completului care a decis asupra cazului a fost motivul exact pentru care colegii au rugat-o să deschidă AGJ. Participarea candidatei în procedura judiciară pe caz și rolul său în convocarea AGJ au echivalat cu executarea propriei decizii, fapt accentuat de poziția, aparent solidă, a candidatei în favoarea convocării AGJ. În mod semnificativ, candidata a remarcat acoperirea intensă a evenimentului în mass-media ca „absolut normal să fi fost așa”, specificând că „a fost pentru prima dată când sistemul judecătoresc a reacționat public în mod critic vis-a-vis de activitatea organului său de administrare, care de altfel a fost direct și nemijlocit vizat în Declarația despre Statul Capturat adoptată de Parlamentul R. Moldova în iulie 2019”. Comisia consideră că confundarea rolurilor de judecător și autoritatea responsabilă cu executarea unei decizii judecătorești, subminează principiile imparțialității, integrității și obiectivității judecătorilor (*mutatis mutandis*, *Kyprianou contra Republicii Cipru* [GC], nr. 73797/01, paragraful 173, CtEDO 2005 XIII, *Deli contra Republicii Moldova*, nr. 42010/06, paragraful 43, 22 octombrie 2019). Comisia reiterează că, potrivit Codului de etică și conduită profesională al judecătorului, activitățile extrajudiciare ale judecătorilor nu ar trebui să pună la îndoială imparțialitatea, obiectivitatea sau integritatea acestora. Așa cum este menționat de Consiliul Consultativ al Judecătorilor Europeni în Avizul nr. 3, alin. 28, „[...] prin urmare, trebuie să se găsească un echilibru rezonabil între măsura în care judecătorii pot fi implicați în societate și necesitatea ca aceștia să fie și să fie percepuți ca fiind independenți și imparțiali în exercitarea atribuțiilor lor. În ultimă instanță, întrebarea trebuie să fie întotdeauna dacă, în contextul social particular și în ochii unui observator rezonabil și informat, judecătorul s-a implicat într-o activitate care ar putea compromite obiectiv independența sau imparțialitatea sa”. În opinia Comisiei, în speță, acest echilibru a fost pierdut dintre rolul candidatei în completul care a decis asupra cazului și rolul, asumat de către candidată, de executor a acelei decizii, prin deschiderea AGJ. În ochii unui observator rezonabil și informat, independența și imparțialitatea candidatei au fost, astfel, compromise.

După cum s-a menționat, jurisprudența CtEDO recunoaște că chestiunile referitoare la funcționarea sistemului judiciar intră în sfera interesului public, beneficiind de un grad înalt de protecție în cadrul Convenției (a se vedea, *Baka contra Ungariei* [GC], nr. 20261/12, paragraful 159, 23 iunie 2016). Funcționarii publici, în special cei din sistemul judiciar, sunt așteptați să dea dovadă de reținere în

exprimarea opiniilor atunci când astfel de exprimări ar putea pune la îndoială autoritatea și imparțialitatea sistemului judiciar. Acest aspect este crucial, deoarece, în calitate de garant al justiției, sistemul judiciar se bazează pe încrederea publică pentru a-și îndeplini eficient atribuțiile.

Spre deosebire de candidată, reclamantul în *cauza Baka*, care era Președinte al Curții Supreme și al Consiliului Național al Justiției, era așteptat să își exprime opiniile cu privire la reformele legislative în virtutea funcției pe care o deținea. Mai mult, problema etică cu privire la candidată nu avea legătură cu exprimarea opiniilor despre reforma judiciară sau funcționarea sistemului judiciar. Mai mulți candidați evaluați de Comisie au participat, de asemenea, la AGJ din 2019, dar Comisia nu a considerat participarea și exprimarea opiniilor acestora ca fiind o problemă etică, întrucât era clar că a fost în concordanță cu dreptul lor la libertatea de exprimare. Spre deosebire de judecătorul din *cauza Baka* și ceilalți candidați, candidata a prezidat completul de judecată care a dispus convocarea AGJ. Având în vedere acest lucru, judecătorul era obligat din punct de vedere a eticii să se abțină de la un comportament care ar putea pune la îndoială imparțialitatea și integritatea sistemului judiciar. Asumarea rolului de a deschide AGJ, pe care a dispus-o să fie convocată, a generat, inevitabil, dubii cu privire la imparțialitatea și integritatea sa. Poziția deținută nu o obliga să deschidă AGJ; dimpotrivă, rolul său în luarea hotărârii care a convocat AGJ, o obliga să nu facă acest lucru.

Mențiunea completului de judecată special al SCJ, potrivit căreia, imparțialitatea unui judecător și aparența de părtinire pot fi abordate doar când cauza este audiată, exagerează principiile de bază ale dreptului. Justițiabilii trebuie să invoce probleme de părtinire judiciară în cauza la care participă judecătorul. Cu toate acestea, organele disciplinare sunt adesea chemate să determine conduita unui funcționar judiciar, care ar fi putut manifesta părtinire sau ar fi putut crea o aparență de părtinire, în special în afara instanței, după încheierea procedurilor judiciare. De exemplu, un judecător a fost destituit din funcție pentru conduita sa, care se referea la participarea la petreceri, aferente unui proces de judecată pe care judecătorul l-a prezidat anterior. Aceasta a inclus o cină de celebrare a victoriei după pronunțarea unei hotărâri într-o cauză în care judecătorul a dispus despăgubiri în valoare de milioane de dolari. Curtea Supremă din California a constatat că „prezența la cină a dat în mod indiscutabil naștere la o aparență de părtinire în favoarea unui justițiabil și a unui avocat ale căror interese foarte substanțiale au fost supuse judecății” de către judecător.⁴⁶ Similar, un judecător a fost sancționat pentru participarea la premiera unui film care era obiectul unui litigiu prezidat de judecător. Invitația a parvenit de la producătorul filmului, care a câștigat procesul.⁴⁷

În ceea ce privește aprecierea în legătură cu participarea candidatei la AGJ, Comisia reține că deși candidata însăși a subliniat că a fost rugată de colegii săi să deschidă AGJ, pentru că era președinta completului care a pronunțat hotărârea ce a făcut posibilă convocarea AGJ, în comunicarea scrisă în cadrul evaluării reluate și la audiere, candidata a negat că ar fi avut un „rol” în cadrul AGJ și a afirmat că participarea sa la ședință se datorează faptului că este magistrată și că AGJ este un organ de autoadministrare judiciară. Ambiguitatea declarațiilor candidatei la acest subiect a afectat credibilitatea acesteia.

Semnificația rolului de lider al candidatei în cadrul AGJ din 2019 rezidă și în caracterul său intens mediatizat și monitorizarea atentă a evenimentului de către societatea civilă, mass-media locală, profesioniști, instituții juridice și comunitatea diplomatică. Acest context este esențial pentru a înțelege

⁴⁶ *Adams contra Comisie pentru performanța judiciară* (1995) 10 Cal.4th 866, 888, 892, 896.

⁴⁷ *Admonestarea publică a judecătorului Judith C. Chirlin* (1995) Comisia pentru performanța judiciară din California

importanța și relevanța acțiunilor candidatei în timpul AGJ. În contextul unei mediatizări intense a AGJ, comportamentul candidatei devine și mai important, având în vedere imperativul ca judecătorii să susțină integritatea și imparțialitatea sistemului judiciar. Problemele juridice discutate în cadrul AGJ, precum și vizibilitatea internațională a evenimentului, subliniază importanța manifestării de către candidată a unei rețineri în comportamentul său, în virtutea participării la luarea deciziei privind convocarea AGJ.

După cum s-a menționat mai sus, având în vedere decizia completului de judecată special al CSJ și informațiile evaluate în procesul de reevaluare, Comisia nu include acest aspect în decizia sa privind promovarea sau nepromovarea evaluării de către candidată în evaluarea reluată.

IV. Decizia

Ca urmare a evaluării reluate a candidatei, desfășurată în temeiul art. 14 alin. (8) lit. b) și alin. (10) din Legea nr. 26/2022; în temeiul art. 8 alin. (1), alin. (4) lit. b) și alin. (5) lit. c) - d) și art. 13 alin. (5) din Legea nr. 26/2022, Comisia a decis că candidata nu întrunește criteriul de integritate financiară întrucât s-au constatat dubii serioase cu privire la respectarea de către candidată a criteriului de integritate financiară și, astfel, nu promovează evaluarea.

Scopul evaluării integrității etice și financiare a candidaților pentru funcțiile de conducere în Consiliul Superior al Magistraturii, Consiliul Superior al Procurorilor și organele specializate ale acestora este de a spori integritatea viitorilor membri ai acestor organe, precum și în vederea sporirii încrederii societății în activitatea organelor de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor, dar și, în general, în sistemul justiției (art. 8 alin. (1), preambul la Legea nr. 26/2022). Atunci când candidații nu promovează evaluarea din cauza unor dubii serioase privind integritatea financiară și/sau etică, acest lucru demonstrează că candidații pentru funcțiile de conducere în sistemul justiției au fost supuși evaluării în mod scrupulos, având ca bază standarde înalte de integritate, crescând încrederea publicului în acei candidați care promovează evaluarea și sunt eligibili pentru a fi aleși ca membri ai organelor de autoadministrare. Având în vedere rolul decisiv al membrilor organelor de autoadministrare în selectarea, promovarea și sancționarea disciplinară a colegilor lor, precum și în administrarea beneficiilor, cum ar fi programele de locuințe la preț preferențial, este imperativ ca membrii înșiși să fi demonstrat cel mai înalt nivel de integritate financiară și etică, astfel încât să se poată aștepta ca, în poziția lor de lideri, să promoveze standarde înalte atât pentru ei înșiși, cât și pentru ceilalți.

Conform art. 13 alin. (1) din Legea nr. 26/2022, există doar două rezultate posibile ca urmare a evaluării candidaților pentru funcțiile de membru în organele de autoadministrare: promovarea sau nepromovarea evaluării. Comisia nu dispune de alte măsuri. Potrivit CtEDO, este în concordanță cu procesul de evaluare externă să existe o gamă mai limitată de măsuri. (În Albania existau doar două măsuri care puteau fi aplicate: destituirea din funcție sau suspendarea cu obligația de a participa la un program de instruire.)⁴⁸ În ceea ce privește proporționalitatea unei decizii de nepromovare, bazată pe dubii rezonabile cu privire la integritatea financiară a unui candidat/candidate, CtEDO a susținut în mod repetat ordinele de confiscare emise de autoritățile naționale doar pe baza unei preponderențe de probe care sugerează că veniturile legale ale pârâților nu ar fi putut fi suficiente pentru achiziționarea

⁴⁸ *Sevdari contra Albaniei*, nr. 40662/19, alin. 87, 13 decembrie 2022.

bunului/bunurilor vizat(e). Ordinele de confiscare au fost menținute nu numai în ceea ce privește persoanele acuzate direct de infracțiuni, ci și în legătură cu membrii familiilor lor și alte persoane apropiate în privința cărora se presupunea că posedau și gestionau bunul/bunurile „dobândit(e) ilegal” în mod informal în numele persoanelor bănuite de săvârșirea infracțiunilor sau care, în alte circumstanțe, nu aveau statutul necesar de bună-credință⁴⁹. O decizie de nepromovare, în contextul evaluării candidaților care doresc să activeze în organele de autoadministrare din sistemul de justiție, nu poate fi comparată în niciun fel, din perspectiva impactului asupra celor vizați cu ordinele de confiscare a bunului/bunurilor, care au fost susținute de CtEDO pe baza standardelor similare de probă.

Completul special de judecată CSJ a sugerat că Comisia ar putea promova unii candidați cu probleme minore de integritate și să ofere o descriere detaliată a acestor probleme în deciziile Comisiei, astfel încât aceste probleme să poată fi luate în considerare de cei care votează pentru candidații la funcțiile de membri în organele de autoadministrare. Deciziile de evaluare ale Comisiei sunt publice doar cu acordul candidatului/candidatei și, astfel, nu poate fi asigurat că votanții vor avea informații despre problemele de integritate identificate de Comisie. În timpul evaluării inițiale a candidaților, doar 26 dintre cei 45 candidați care nu au promovat evaluarea - puțin peste jumătate - au consimțit ca deciziile lor să fie făcute publice.

V. Calea de atac și publicarea deciziei

Conform art. 14 alin. (1) din Legea nr. 26/2022, decizia poate fi contestată de către candidata evaluată în termen de cinci zile de la data recepționării deciziei.

Conform art. 13 alin. (7) din Legea nr. 26/2022, decizia este transmisă prin email candidatei și instituției responsabile de organizarea alegerilor sau, după caz, a concursului, care este, în acest caz, Consiliul Superior al Magistraturii. În cazul în care candidata, în termen de 48 de ore de la momentul expedierii deciziei, nu notifică Comisia despre refuzul său privind publicarea, decizia se publică pe pagina web a Consiliului Superior al Magistraturii, în formă depersonalizată, cu excepția numelui și prenumelui candidatei, care rămân publice. Comisia va publica, de asemenea, decizia pe pagina sa web, în cazul în care candidata nu se opune publicării.

Această decizie a fost adoptată în unanimitate de către toți membrii participanți ai Comisiei.

Decizia a fost întocmită în limbile engleză și română.

Semnătura:

Herman von HEBEL
Președinte al Comisiei

⁴⁹ *Telbis și Viziteu contra României*, nr. 47911/15, paragraful 68, 26 iunie 2018; *Gogitidze și alții contra Georgiei*, nr. 36862/05, paragraful 107, 12 mai 2015; *Webb contra Regatului Unit (dec.)*, nr. 56054/00, 10 februarie 2004; *Morabito și alții contra Italiei (dec.)*, 58572/00, 7 iunie 2005; și *Saccoccia contra Austriei*, nr. 69917/01, paragrafele 87-91, 18 decembrie 2008.